

Г. Б. 6
189

Звук Первобит *Млеаг*

Аца Миловановић

XV-ТА.

НЕКОЛИКО ЧЛАНАКА

О

НАШИМ ЈАВНИМ ПОСЛОВИМА

(у споменицу господину Мијаилу Л. Ђурићу п. ПРЕСЕДНИКУ
ТРГОВ. ОМЛАДИНЕ и ДИРЕКТОРУ »Трговин. Гласника«
и т. д. и т. д.)

БЕОГРАД
ШТАМПАРИЈА КОД „ПРОСВЕТЕ“ — С. ХОРОВИЦА
1900.

Цена 1 динар

ПБГ
189

Лука Ћеловић
БЕОГРАД

ID=50115343

УНИВ. БИБЛИОТЕКА

И Б. 45202

Luca Ćelović
BEOGRAD

Аца Миловановић

XV-ТА.

НЕКОЛИКО ЧЛАНАКА

О

НАШИМ ЈАВНИМ ПОСЛОВИМА

(у споменицу господину Мијаилу Л. Ђурићу п. преседнику
ТРГОВ. ОМЛАДИНЕ и ДИРЕКТОРУ »Трговин. Гласника«
и т. д. и т. д.)

БЕОГРАД
ШТАМПАРИЈА КОД „ПРОСВЕТЕ“ — С. ХОРОВИЦА
1900.

Цена 1 динар

THE
LIBRARY OF
THE
MUSEUM OF
ART AND HISTORY
NEW YORK

Драги мој Мијаило,

За писање о *вожњи голих*, а за тим о *ћепенку* и — *умаји*, мене сумњиче многи пријатељи: *једни*, о *вожњи голих*; *други*, о *ћепенку* и *умаји*. Међутим сво учашће моје било је ту: **читање** тих чланака и бележака, онако као и осталих читалаца. Ни сањао о њима, то ли их писао. За то ми не треба бољег доказа од тебе — за оно што је у „Тргов. Гласн.“ писано изашло; а за оне у »Н. Дн. Листу« од — њиховог уредника. У осталом за моје писање у јавности *никад* (бар у последње време) није изостајао и мој — пун потпис.

Поред те, *истина* је ту и ова: читајући чланак о *вожњи голих* ја сам му био противан *само* стога, што та „маленкост“ ако је неби било (и још савршеније) онда би *штета* од 400.000 дин. колику је »Тргов. Гласн.« определио, била у личном раду и прегаоштву већа и од 1,000.000 дин. годишње, те због тога сматрах да чланак незаслужује пажњу јер нема здраве подлоге и на томе — остадох.

Али кад за тим дође „*умајија*“ онда, у неколико нађох задовољства за моје мишљење и — слатко се насмејох; да ми појав одговара у „Тргов. Гласн.“ у чланку: „*ћепенак и умајија*“ — преседне!... И

није то за то, што је духовитост његова ненадмашна, нити опет за то, што се њиме одржала превага за саму ствар, но просто због оног увода у коме се почиње: неваљалством — штампе!....

»Штампа се проневаљалила!...«

— А како то и зашто — моли ћемо; ко даје повода томе; и, ко чини то неваљалство?

У одговору на ова питања ја нећу ништа друго да речем, но да, *шеби*, Мијаило, мој драги и истински пријатељу, и свима суделовачима по преимућству српске трговачке радње *Месаровића и Павловића*, скрећем пажњу на чланак у овој књижици обележен под I. 6. — Из тог чланка видићете и ви и остали бар нека »неваљалства« којима даје правац и сам орган Српске трговачке омладине — »Тргов. Гласник.«

И кад сам се дрзнуо да то речем, ја сам готов да ми — судиш! Само те молим да имаш обзира на ово двоје:

прво, да се неуздржавах „да истини погледам у очи“ ни по цену основане замерке, а по некад „предвиђајући“ од ње »злу коб« рекох је **некоме** (лане у ово доба) уз честитку о »крсном имену«, да ми након 20 дана мој *признати и уважени лични пријатељ Др. Владан*, депешом из Ниша јави њен резултат речима: »Бакалин на Савинцу добро извештен« тј. да сам — пензионисан! —

друго, да ја строго делим лична и другарска расположења од обавеза о пословима опште важности јер су ми ови пречи и бољи (или треба да буду бољи!) од оних првих.

Па и при свему томе што сам ја далеко од чи-
ниоца чланака за »вожњу голих«, »ћепенку и умаји«,
ипак као да постоји уверење о противноме и то
код већег дела представника »Тргов. Гласн.« за —
умајију. За ме је за то доказ »околност« та, што
ми је г. Уредник »Тргов. Гласн.« *врашио* чланак под
I. 1, — с напоменом, »тако ми је наређено«. А чла-
нак под II. 1, — такође *врашио* ми са напоменом: »... Ка-
зали су ми да одем до тебе, да те замолим да на-
пишеш чланак а сад неће да га штампају... Ну кад
га ти тражиш натраг ево ти шаљем...« Е то, то би
за ме било доста о *вашем* уверењу да сам ја писац
онога о »умајији«. А то би ви тврдили још већма
према ономе чланку (*о грозђу и вину*). И још више
према ономе у чланку о добити „300.000 динара у
злашу.“ А највише канда о — „задужењу града Бео-
града са **100,000.000** златних динара“

И сад ја то ваше уверење неодузех; мислите
како хоћете, а ја вам и опет понављам, и кунем вам
се свим на свету: *да ја ниши сам писац и једнога*
од оних чланака, ни помислио на њих пре, него су они
штампани!

Многи ће запитати: »зашто се толико правдам«
и то баш *теби* Мијаило и осталима сарадницима у
честитој радњи *Месаровића и Павловића*?

Па да им задовољим радозналост, да им кажем:
из *онога* што сам ту у тој радњи видио и пратио
кроз дужи низ година, ја сам се уверио да је *шеф*
радње оличење часности и прегаоштва, да је у свом

особљу вазда имао и данас има за посленике младе, изображене и вредне људе, који су *активни чиниоци* радње па стога и у бољем положају него они у другим нашим радњама. Ја сам ту видео једну *Задругу*, у којој и онај шегра са својим талом видно обележје заузима; а сви свесни својих дужности не заустављају се само на послове »дућанских« *кори*сти већ их обилато и успешно чине и врше и у обиму ужег и ширег народног благостања па и — *милосрђа!*... Таквих је Србија оскудна; а ја јој желим да их има више, да су сви такви, и да у срећи њиховој, њиховом задовољству, и ми уживамо!

И да не казујем више шта — ово би било довољно за сваког да зна: **зашто се** ја правдам теби и *осталима* сарадницима у радњи *Месаровића* и *Павловића!*

Поред тога или и пре тога разлог је и тај: што си **ти** подпреседник *Трговачке омладине* па и *Директор* њеном представнику у јавности »*Тргов. Гласнику*«, којима сам ја вазда био предан, јер сматрах да ми је то и — дужност.

Зашто смо сад »покарабасили« ту оданост — запитаће многи. А ја ћу одговорити и теби и свима: да тога овде нема већ се у начину и путовима *мимолазимо* а све у жељи и са циљем за *оштре највеће* и *најбоље добро!*

Ја идем и даље од тога: да баш и од овог *мимојилажења* може бити добра бар толико, да видимо своја »*неваљалства*«, па да их се — клонимо.

Ето разлога за појаву ове књижице која осим наведеног има и ту задаћу, да скрене пажњу свију и свакога на скорашње догађаје у нашем државном животу и на онај у општини Престоног града!

2. децембра 1900.
у Београду
у хотелу »Национал«-у

Вазда твој и ваш одани,

Аца Миловановић

I.

У ОДНОСУ НА ОПШТИНУ ГРАДА БЕОГРАДА

1. ОПШТИНСКИ ЗАЈАМ

(Чланак од 30. Октобра 1900. намењен »Трговин. Гласнику« а нештампан)

У последње време понавља се у нашој штампи »стара песма на нов глас« — питање о *општинском зајму*. С тога, хоћу и ја да речем *нешто* о томе.

— Разлог за зајам јавља се као *узрок* за увођење трошарине чега би *последица* била извршивање извесних радова.

Међутим трошарина је отпочела да тече пре зајма па и данас и **без** извршења предвиђених радова (за њу се нашло *рџиа* у општинским редовним издацима, а оне, које је требала да попуни зјапе и данас).

О зајму знало се и зна то: да су се у првим годинама живота трошаринског јављали *истински и озбиљни понуђачи* али и с — озбиљним проучавањем општинског »фискалног режима«.

Почињем с питањима и — одговорима, претпостављајући да знате и *ко* пита и *ко* одговара.

— Ама, молимо вас, реците ви, нама: *шта радише* сада с новцима од трошарине?

— Па ете шта радимо: подмирујемо потребе општинске као н. пр. подижемо школе за »основну наставу«; подижемо нову и оправљамо стару калдрму; купујемо реквизиите за водоводе и гашење по-

жара, а нешто трошимо и на угодност грађана; преостатак дајемо на амортизацију дугова, па и на — плате! . . .

— Разуме се да ће ти издаци трајати и после зајма; и кад зајам на подлогу тога садањег вашег средства примите, шта мислите после зајма са тим потребама т. ј. одакле би их измиривали? . . .

— Па . . . ми ћемо се после трпети и довијати како и те потребе да подмиримо, али трошарина ће бити — ваша!

— Лепо је то; тако и треба. Али пре док *не видимо та ваша средства* којима би ви после пошто нам дате трошарину (а она вам је како велите сами данас једно једино средство) измиривали оне потребе на школе и др., *ми не можемо бити задовољни само са трошарином*, јер и поред све залогне њене, она ће, појмљиво је, опет бити »једини извор« за остале потребе општинске, које временом могу бити и веће од данашњих, а ми после да »водимо парницу« — то не иде нити хоћемо.

— Недај Боже да до тога дође; та наша је реч — света, ми ћемо обвезама тачно одговарати . . .

— Узалудно је о томе говорити *m^r Président!* Код »наше куће« општина за своје трошкове и »редовне издатке« мора имати и своје »редовне приходе« (од непокретности, права и т. п.) а за *ушанове и службе*, општина мора имети чисте и самосталне порезе, њен фиксални режим мора одговарати савременој општини . . . Ја **ТО** не видим код вас; приходи од општинских имања, и она помоћ, коју вам је држава дала (а коју је у стању да увек одузме, јер се то код вас редовно »практицира«) тако су незнатни, да о њима као залози за зајам не може бити ни речи; о каквим порезима још мање (чак немате

ни — приреза); па сте остали само на трошарини, коју нама нудите за гаранџију, а ви њу још сад трошите на ваше потребе. Са таким стањем ствари код вас, међутим познат уређењем данашње савремене општине, за ме је јасно, да би и у случају »парнице«, ову морао изгубити просто за то, што *нисам претходно разбирао или и горе што сам разбирао* и видио с каквим средствима ви још располажете за редовне издатке и знајући да је поред осталих у тим средствима једини моћни извор трошарина, коју мени дајете за гаранџију, — већ *тим самим признао и одобрио*, да то тако и на даље мора или треба да остане по оном »резону« : што је »кошуља преча од хаљине«, т. ј. што је свакој општини дужност да из својих средстава *најпре* подмирује своје редовне потребе, па онда оне — остале, — ја бих велим, тим самим био осуђен т. ј. »парница« би се свршила на моју штету. Него да оставимо те евентуалности, **покушајте с овим** : да имате *чистих и стварних прихода* било и у порези или иначе за подмиривање својих редовних издатака, да би трошарина од њих била *поштеђена* — *служила у истини као стварна гаранџија за зајам*, па **ћемо доћи да о зајму преговарамо**, а дотле, трошарина ће бити добра за ваше годишње издатке ! — Adieu ! . . .

Било је за овима још »понуђача« па и без пара »на подлози трошаринској« и каквих ти ту није било правих и правцатих — голаћа ; па се »срећно пребродили« . . .

То би била у кратким потезима« историја општинског зајма до данашњих дана.

Сад како видим има понуде »озбиљне и солидне« за цео зајам.

И сад, позвани или непозвани, међ којима и наша два листа — »Трговински Гласник« и »Законитост« улажу своје за и против разлоге.

И један и други говоре у претпоставци. *Први*, како зајам *не треба општини*, а ако се и поред тога закључи, њега ће, како је начуо, *узети држава за своје потребе* и општини делити годишње кад и колико може, не дајући за то никакве гаранције и да би то најмање било »по закону«. Онај други »Законитост« на ово одговара: да држави (ако стоји у истини навод првога) не може бити све једно да ли ће бити Београд лепо уређен или — ружан (овакав какав је) и да ће тиме (опет ако стоји у истини навод првога) што ће овако лепа понуда и сам зајам примити, у државним рукама бити две користи: с једне за државу, што ће с новцем привремено користити а с друге за општину што ће јевтин зајам добити и одмах приступити почесним радовима.

Шта би сад ту имало да се каже?

Ништа и много!

Ништа већ и по томе, што у јавности, до данас о овом последњем »изгледу« за општински зајам не води нико више реч од »Тргов. Гласника« и »Законитости«; па и они је воде у — *претпоставкама!*

Не желећи да се у ову ствар уноси забуна, имао бих на она саопштавања речених новина да кажем ово:

Ако би у истини била од овог зајма каква корист за државу, онда њена основа била би у специјалном закону који би се тек имао донети; и кад то *мора* бити онда свакако лакше је »издејствовати« Законодавно одобрење: **да се држава задужи са 10—20 милијуна код каквих Банака**, ма где, **али никако** код општине и то — београдске општине.

Београдска општина на подлози *саме* трошарине никад ни до века не може успети да закључи **кори-сан** зајам од 10 милијуна из оних *истих* *разлога*, са којих није могла ни у прво време, кад је он био у ствари потребан, да га закључи. Трошарински приход, сви знамо, да се троши, па се и данас троши *на редовне потребе општинске*, нити је то друкчије могуће; па чак се није могло што одвојити од њега ни за одужење она 2 милијуна (и више) код Народне Банке и Кредитног Завода. А од намењених и законом предвиђених радова — нигде и ништа!

Држава би заиста требала да узме на нишан општину, али не да је *дави* него даје упуту и упућује на закон, на оно што јој дужност да ради и што треба да ради, да би не само општина већ и она користи имала.

С тога би било *потребно унети у закон о трошарини одредбу*: да се приход трошарински *несме, апсолутно несме*, ни нашта друго трошити но на оне у закону и *по реду* обележене радове; а дотле нека се сав депонује код Банке и других Завода. На тај начин ми ћемо бити у положају да у терету трошарине, гледамо на чисте и стварне приходе *за установе општинске*, и они ће за нас бити сношљивији, а у толико лакши и бољи колико пре могамо приступити пословима.

Општина ће се међутим постарати да за *своје редовне* потребе нађе других средстава. И то би било све. И, да је *тако* рађено за ових десет година, од кад је трошарина уведена, ми би сада имали *гоштовину* (8 милијуна) равну замишљеном зајму. А идућих 10 година створиће и свих 10 милијуна! Па *куд и шта* боље?! Проћиће и идућих 10 година ка и прошле — нити је то далеко нит скупо, па Боже здрава, дочекаћемо и то!

2, ИСТОРИЈСКИ ПРЕГЛЕД ДРЖАВНЕ ПОМОЋИ ОПШТИНАМА

(ОДЛОМАК)

...За основ овога излагања ми ћемо узети државну помоћ дату општини београдској по добу постајања и њеној данашњој важности. Тако :

1., »*Кланички и месарски приходи*« престављени су у уредби о — касапницама од 19. Фебруара 1835. године, која је с неким изменама и допунама и данас у важности, — и општина по њима има у 1900. години приход 592.970 динара.

2., »*Калдрмарина*« зачета још уредбом од 10. Јула 1839. одржала се (с малим прекидом) и данас. О њој морамо рећи коју више, јер јако засеца у стварне интересе београдске општине.

— У прво доба живота царинарница београдска у рукама *Великог Милоша* као закупно државно добро, била је у ствари државна установа, а од 1832. престао је закуп. И дотле, као и за време управе Везира београдског (чија је она прђија била) наплаћивао је Базрђан-баша извесне таксе на цркву, калдрму, сиротињу и др. А кад је држава узела и стварну управу царинарнице у своје руке онда је по сили прилика, ове таксе Базрђанбашлука регулисала па између осталог за *калдрму* наређено (указ од 10. Јуна 1839.) да се *предаје општини* јер је то у ствари чист њен приход за потребе у подизању нове и оправке старе калдрме.

После не пуних 10. година царинарнице добијају (23. Маја 1850. године) законо уређење, којим се »јасно и разговетно« регулишу сви појави и односи у служби царинској па и те таксе — међ којима *нема ни помена о калдрмарини*; она је престала; а дужност општини остала и даље, да оправља стару и подиже нову калдрму.

Њена запомагања остала су неопажена пуних 9 година, и да *Велики Милош* не дође зло би и даље трајало. Својим решењем од 21. децембра 1859. *Велики Милош* уведе понова калдрмарину за београдску општину на увоз и извоз робе преко царинарнице београдске, стављајући јој у дужност: »да ову наплату извршује и рачун од тога у својим књигама води; па сваке пола године, да наплаћену суму примирителном суду овдашњем, предаје на квиту овог.«

Наследник Великог Милоша неумрли Михаило М. Обреновић III-ћи, у корак за својим оцем после једне године (14. Марта 1861.) речима управљеним Министру финансија „да бди да се по овом решењу без отлагања поступа“ наређује: *прво*, да у управљењу калдрме узму учешћа и београђани сопственици плацева поред којих се калдрма треба да подигне, и општина; *друго* да, *оправке* калдрме падну на терет оног прихода који се на царинарници наплаћује.

Време је пролазило, трговина напредовала, саобраћај био је јачи, а потребе за њихово савршенство све видније и важније. Оно, што је било дато само Београду, требало је дати и Шапцу, Смедереву, Вел. Градишту, па доцније и Забрежју и Нишу и Крагујевцу.

Стање прихода од калдрмарине по указу од 21. децембра 1859. у вези с оним од 14. Марта 1861. године, које је важило само за Београд — *заменено* је након једанајест година (12. октобра 1870.) *једним општим законом о наплаћивању калдрмарине*.

Обележје овога закона у томе је: да калдрмарину наплаћују само оне општине којима се то право нарочито путем законодавним уступи. А целу је, да општине тим приходом подмирују трош-

кове око грађења и оправљања калдрме на обали и по вароши за олакшицу трговачког обрта.

Закону је додата и нарочита тарифа; а наплата ставља се у дужност царинарницама за рачун општина.

Након девет дана од кад је закон о калдрмарини донесен (21. октобра 1870.) изашло је законодавно решење: „*да се општинама београдској, смедеревској и шабачкој у шупи право наплаћивања калдрмине по закону од 12. октобра 1870. и то почињући од 1. Новембра ове године (1870)*“

По овом законодавном решењу општина је све до 10. Јула 1893. године кад је изашао закон о општој царинској тарифи и наплату калдрмарине пренео на *све општине* у атару чијем постоји царинарница и даље до 31. Јануара 1900., — добивала од овд. царинарнице на крају месеца, наплаћене суме од калдрмарине и с њима једва подмиравала оправке старих калдрма.

Од јануара 1900. године општине *нису примиле ни једну цару* у име прихода од калдрмарине, зато, што је изменом у закону држава узела овај приход за себе; при свему томе, што оне, много већу суму новаца троше, на подизање нове и оправку старе калдрме, него ли је од царинарнице икад могле примити.

Овај приход од калдрмарине, не може ни по природи ни по цељи ником припадати до општини, као што је то и првобитни закон прописивао у речима: да се наплаћује »у корист појединих општина у којима се царинарнице налазе.“

Држава је дакле противу сваког реда и права лишила општину овога законом стеченог права и без икакве никнаде — тиме, што је присвојила око 100 хиљада динара, а поред тога, још

узела и око 20 хиљада, за свој приход од калдрмарине, наплаћене на робу која је експедована ван атара општине београдске!

Лако је сад извести закључак, како је за Београд, нарочито, у целини запостављена она основна мисао *Великог Милоша (1859.) прихваћена и проширена бесмртним Обреновићем III-ћим (1861.)* док није у 1870-им годинама заузела тачно гледиште савременог културног напретка, да се након 23 године (1893) прошири значај на све општине, у којима царинарнице постоје!..

У буџету свога прихода за 1900. год. општина је ставила од калдрмарине 90 хиљада динара, а од тога није примила ни-паре! Није ли зар умесно приговорити јој: како она о овоме важном среству мало бриге води!...

3., „*Мерина*“ (кантари) помињу се у указу од 19. Јуна 1839 године „да их општине под аренду дају, пак приходе отуда долазеће на своју општинску ползу употребљују.“

После многих измена и допуна, објашнења и упуштава па и нарочитих закона, данас је основана у закону о општинској мерини од 31. Јануара 1896. године. Битна је одлика овога закона од ранијих у томе: што је тачно утврђена стопа наплате и што се не може дати под закуп.

4., „*Тамис*“ (право на туцање кафе). У указу од 19. Јуна 1835. стоји, да држава то право „обществу Београдском уступа под тим условијем, ако правитељству српском врати суму ону, коју је оно за откуп правитељству турскоме платило“.... Тако тада, а 31. Марта 1847. држава одустаје од овог услова зато, што се »надлежним тевтерима као ни свидетелством касателних лица не може показати

да је»... у име то »... икаква сума из правитељствене касе издата...« И све ово траје пуних 18 година до 6. маја 1857. када је тај приход одузет од општине београдске стога, што су арендатори којима је он издат у закуп и преко којих је општина долазила до овог права, чинили злоупотребе и штетили битне интересе општинске, продајући кафу по цени дупло већој него се обично купује а сем тога и што туцаној кафи додаваху разне састојке (лебне коре, јечам, жир и т. п.) То је стање трајало до 26. Јануара 1861. године, ког је дана општини опет повраћено под условом: да нико сем арендатора не сме у Београду крчмити туцану кафу, али ни да је ко од њега мора куповати.

Важно ће бити да ово решење дословно испишемо и овде: »... да се општини београдској право давања под аренду тамиса на туцану кафу поврати, под тим условијем, да нико није обвезан од арендатора куповати кафу туцану, осим онога који хоће својевољно, али само да нико други, осим арендатора тамиса не сме у вароши Београду крчмити туцану кафу...« По тим основима данашња је аренда 16.430 дин. за 1900. годину. —

5., *Механске аренде* које су биле дате општинама по указу од 19. Јуна 1839. замењене су

6., *Акцизом на пиће* решењем од 13. септембра 1833. и уредбом од 6. Јуна 1840. године.

Увођењем трошарине на пића (вино, ракију, пиво) општина је београдска напустила ово право без нужде и оправдања; потребе те данас у буџету прихода за 1900. год. замењује акциз на *бозу* 2.200 дин. По таком схваћању било би умесно узимати акциз на соду, лимунаду, шербет, него их теретити трошарином.

7., *О жировници и попаша* у вези са сечом дрва за огрев и осталих шумских користи у општинским шумама, по чл. 72. закона о шумама од 30. Марта 1891. године, који су остали општинама да приходом од њих рукују као и осталим приходима, — може бити речи као о општинској баштини — својини, која је с економних разлога потчињена држави. Оне у самој ствари и нису никаква »помоћ држави« илити нарочито »право« општинско које јој држава уступила, и о њима је говор овде у смислу оном како их је наше законодавство било обележило у уредби од 19. Јуна 1839. године. Од попаше по утринама у буџету прихода општине београдске за 1900. годину има 1871 дин.

8., *Алије* по уредби 19. Јуна 1839. године онде где су — остале су свакој општини. Њих Београд нема.

9., *Баре, риболови и др.* о којима до 24. Октобра 1846. није постајало никакво ограничење остале су општинске. За Београд знала се — и данас у маломе — Бара Венеција, као својина општинска, на којој је без икакве накнаде назидана државна железница.

10., *Мандра* је турска реч и значи тор. (у Вука: катун, стан). Та реч у нас означавала је таксу на овце, које су овде у Београду у атару општинском изгоњене на пашу, а наплату вршила је све до 24. Октобра 1839. царинарница београдска, кад је уступљена општинама у чијем се атару изгоне овце на пашу. Судаћи по смислу саме речи, и по ономе, како је та реч служила у нас, биће да је основа за ову таксу била двојаког значаја: такса за тор (место ограђено) у коме су овце нагоњене; и такса за саму пашу. Прва и данас живи у царинском законодавству под именом оборина (од обора опет који пре-

ставља ограђени простор за грла говеди, крупнију стоку; али у који се нагомила и нагони и ситнија стока: овце, козе, па и — свиње) као такса споредна за државну касу (наравно где ових обора има држава). Друга под именом попаше, такође живи у фамилији наших општинских прихода!...

Као извесно могло би се узети да је мандра наплаћивана само на царинарници београдској и то на овце, које су са стране (из Аустрије) догоњене биле на београдску скелу, за пашу у Србији, да се нахраћена (угојена) опет врати онамо одкуда је и дотерана (у Аустрију). И тај намет као и сви у оно доба био је прохтев београдског везира, коме је царинарница београдска дата као прђија од стране Султанове. У Србији је тада било много природна блага па и траве за попашу; на оној страни често је пута Дунав потапао сва поља (као и сада) те су граничари удаљени од Фрушке Горе, морали бегати са овцама и свом стоком и тражити станишта по Србији (а то је и за последњих 20 година било већ неколико пута); да се отуда после, кад прилике настану, опет врате своме дому. И онда извесно, потекла је и та такса — мандра, о којој се ништа даље незна од 23. Марта 1840. године!...

11., *Аренда камених мајдана.* О копању камена за зидање кућа, калдрме, било је раније законодавне одлуке (тач. 13. уредбе од 13. Марта 1840. год.) Али о такси каквој незна се данас ништа више, но да је она постојала и 1840. год. и данас и то за онај камен у околини Београда намењен шпекулацији, док 14. Јуна 1845. није решено да се она наплаћује за државну касу, без обзира да ли је за домаћу или шпекулативну потребу по 2 цванцика од кубнога хвата »из ког

се плаћања ни правитељство не изузима». Тек 9. Јула 1860. године, из разлога, „што ни у једној општини у Србији није давато копање камена под аренду за рачун правитељства, осем у Београду«.... то је решено: »да правитељство одустане од наплаћивања аренде на камене мајдане у атару општине београдске и да се исти мајдани општини београдској уступе.»

— У доба о коме је реч, био је у околини Београда познат само један камени мајдан под познатим и сада именом »Таш-мајдан.»

До 1860. године значај његов био је двојаки: на камен вађен за домаћу потребу није наплаћивана никаква аренда, до 1845; а од тада до 1860. наплаћивано је 2 цванц. од куб. хвата без разлике — вазда у корист касе државне. Тек 1860 године »право арендирања камених мајдана» прешло је на општину београдску.

Данас, у доба кад су приватни мајдани камени једини да задовоље потребе становништва и да га — камен — извозе ван атара Београда, општина непоказује никакав приход од овог свог законом признатог јој права! То би било за осуду у толико, што се није бар састарала да на другом месту добије накнаду. Сад, при уваћању трошарине, не треба губити из вида и ово законом стечено право. — Но ако је аренда камених мајдана тако прошла, општина београдска у приходу своме бележи 1350·10 дин. од својих мајдана. —

12., *Такса за потврђење шашија.* 26. Јуна 1846. године у доба кад је правитељство и само било расположено да општини помогне у подмиривању потреба, поред осталих помоћи њој је дато право да за установу *си. шилског фонда*, »сваки» који

какво добро у овој вароши купи на сваки 100 гроша од оне суме, које ће за тако добро имати дати, по десет пара на речени фонд приложи.» — После 11 година (4. Јула 1857.) уредба о таксама слистила је тај прилог речима »такса, коју је до сад примирителни суд вароши Београда од потврђења тапија у ползу општине београдске наплаћивао, укида се.»

13., *Пијачарина и обаларина* новијег су доба а у самој ствари не могу се сматрати као државна помоћ, или као таква само стога, што је уважање овог прихода било предмет одобрења државне власти и ништа више. Облик ових прихода стоји у вези са службеношћу општинскога имања у цели одржавања и накнаде трошкова око тога за бољу употребу оних, који се њима служе, на које сав терет и пада.

Пијачарина у буџету прихода за 1900. год. бележи 46.869 дин. а обаларина — 7000 динара. У овој последњој 1000 дин. плаћају купатила годишње још од 1891. године, у цели подизања пута до њих, а међу тим пута ни данас нема те је приступ к њима никакав и — ризичан.

14., *Таксе канцелариске и друге*, које укупно износе за Београд (1900) 29.670 динара, јер су махом последица судских послова који су дати општини, и њихова основа лежи у закону о поступку судском у грађ. парницама и закону о таксама поред оних од забава и концерта, намењених за сиротињу и још неких, којима је основа у услузи општинске власти.

15., *Казне криумчарске, административне, неиспуњене уговора и по грађевинском закону* за Београд у буџету за 1900. годину износе 1.300 дин.

О њима као помоћи државној може бити у толико говора, што су нарочитим законима дате општини као последице њених сопствених послова. —

У тих 15 одељака, ми смо у главноме представили историски преглед државне помоћи дате општини београдској од постанка њена до данашњег дана. На другом месту биће нарочито говора о оној помоћи — трошарини.

3, ОПШТИНСКИ ПРИХОДИ ПО МЕЂУНАРОДНИМ УГОВОРИМА.

(ОДЛОМАК)

Највећа незгода за *општинске издатке* у цели намиривања потребе за установе и службе; и за *општинске приходе* у цели намиривања трошкова општинских — данас или од 1878. (Берлинског уговора) истиче се у међународним уговорима нашим. То нарочито важи за неке врсте државне помоћи учињене општинама (за калдрму, кантар) у цели покрића трошкова; а изузетно или у већем размеру за порезе намењене установама — трошарину.

По готову истоветна одредбама првог кола међународних уговора, она је унесена и у друго коло уговора трговинских између Србије и других држава.

У начелу не може бити приговора да ту не буду описани и ти и слични њима намети, пошто су искључиво намењени трговини и саобраћају, већ и с тога, да они не падну свом тежином на странце а домороци буду повлашћени. Али, определити највећу стопу преко које се несме прећи и то још у погледу само на наш државни и политички живот, док је одредба према њима за истоветне врсте на-

мета остала и неопажена т. ј. остала слободној вољи њиховој у границама »највећег повлашћења« — јесте, најблаже речено, будалаштина наша скопчана не малим жртвама и по економни и финансиски живот државни и општински.

То се најбоље види из одредбе чл. XI. уговора о трговини између Србије и Аустроугарске. По њему за *калдрмарину* не може бити већа такса од 10 пара динар. за 100 килограма робе живе или мртве.

По чему је и зашто тако ограничење?

Ми то сад нећемо испитивати — оно је можда нашло оправдања у ондашњем нашем законодавству (са 10 пара од 100 кил. мртве робе била је тада та такса обележена) па — мир. Али подобност за примену закона у току времена постала је неизбежна : да са законом упоредо свако равномерно и по заслуги повуче тај терет ; — другим речима општини је недовољна та стопа за *сваковрсну робу* да њоме и само оправља калдрму — једно ; а друго намет је неправичан да плаћају подједнаку таксу калдрмарине : и жито и трава, и свила и кадифа ; и дрво и камен, и гвожђе и бакар ; и свиња и во и

Стога се данас осећа жива потреба приступити озбиљној реформи ове таксе независно и од међународних уговора, с погледом на природу предмета, дакле на правилност, јединствено у цели подмиравања општинских трошкова, који не падају само на странце већ и на васколики живаљ дотичних општина. Очигледан пример за то даје нам Будим Пешта, која у тој цели наплаћује за различиту робу и различиту таксу 10, 15 и 20 крајцара од 100 килограма. —

Односно трошарине, ми ћемо на овом месту исписати из једне »Споменице« коју је овд. царско-краљ. Аустроугарско Посланство предало Српској Влади почетком 1891. године, у времену, кад је општина београдска отпочела да наплаћује трошарину. »Споменица« је гласила:

» . . . да се на увезене Аустриске и Угарске артикле може истина једнака али никада већа или тежа трошарина наплаћивати него што се наплаћује на артикле који су произведени у самом домашају трошаринске линије«... И према томе да се рецимо на пиво Аустриско или Угарско не може наплаћивати већа трошарина но онолика колика се наплаћује на домаће пиво.

Примедба је била у толико умесна што по речима у тарифи, по смислу њиховом и по начину извршивања суштина тарифска беше та: да све пиво и оно у Јагодини, Ваљеву, Шапцу и осталим местима у Србији произведено плати 5. д.; а остало т. ј. стране (из Аустро-Угарске, Немачке и т. д.) 15 дин. по хектолитру.

Та подела већ по самом смислу и природи произвољна, за општину као ужи круг неоправдана, била је противна и међународним уговорима, и, усљед ове »Споменице« ц. кр. посланства имало је за резултат: да се тарифа поништи и новом замени. И то је одмах учињено. —

Да би нам ствар јаснија била потребно је за даље излагање њено да овде испишемо ону одредбу из трговинског уговора између Аустро-Угарске и Србије, којом су регулисани ови односи:

» . . . У појединим варошима или ужим рејонима могу се општинске трошаринске таксе наплаћивати на ове трошаринске предмете увезене из

иностранства: пића и јестива, храну за стоку, горива, материјал за осветлење као и на материјал за грађевине под условом да слична роба, која се увози из других делова земље, *као и слична роба, која се производи у кругу, где је трошаринска такса установљена*, буду оптерећени истим таксама«. (Положене речи овде уговору су равне. Писац).

Таква је одредба у додатку к члану X. уговора. И по речима положеним излази као дан јасно: да ни сада ни икада док траје уговорно стање ми не можемо ни мислити на какве друге стопе за трошарину на пиво било произведено у граду, ван града у осталој Србији, Аустро-Угарској, Немачкој — већ само на једну.

Кад пажљиво прочитате ову одредбу у уговору ви не можете доћи до другог резултата но: *начелно признање* за порезивање трошарине у појединим општинама а уједно *налоге* да та трошарина на исте предмете из *других делова земље* не може бити другчија од оне, која је одмерена на истоветне предмете у граду где се она наплаћује, па сљедствено ни већа за Аустро-Угарске предмете.

Другим речима :

Аустро-Угарска даје нам »слободу» порезивања трошарине на пиво у Београду. Али с тим : да такса на пиво *буде једна* и за њено пиво и за оно које се (из других делова земље) из Јагодине, Алексинца, Шапца — из остале Србије у Београд довози.

Прво што пада у очи то је: какво је то право, да нам Аустро-Угарска ставља овакве услове о количини трошарине на пиво, које се у Београду производи, и оног *које се доноси у Београд из осталих места у Србији*? С каквим правом да она брани

београђанима већу стопу трошаринску на пиво из »осталих крајева земље» него што би она била (мања) *за пиво које се у градском рејону производи?* Како — зашто то?!

Просто за то, да не буде већа трошарина на пиво из Јагодине и Шапца од оне, која се наплаћује у градском рејону, *да би се по тој цену и њено ширило.*

— Али кад се узме на ум:

Прво природа саме ствари: — што београдски пивар мора да плати у Београду трошарину на сву сировину и остале предмете потребне за производњу пива, па и на потрошачке предмете раденика, а ову нити је платио произвођач јагодински, шабачки, штајнбуршки, минхенски, — онда излази као резултат: да су оне речи у наведеном члану уговора: »као и слична роба, која се *производи* у кругу где је трошаринска такса установљена буду оптерећене истим таксама»... **ошипка пера**; и *друго*, да оне првобитно нису могле друкчије бити написане но: »као и слична роба, која се *из Аустро-Угарске увози* у кругу где је трошаринска такса установљена буду оптерећене истим таксама.»

С каквим би се дакле правом могла захтевати *једнообразна* трошарина на пиво у граду произведено за чију се *сировину* и рад оних који од ње производе готов фабрикант *плаћају особене таксе*; и на пиво које се у град доноси из Јагодине, Шапца, Штајнбурга и Минхена *на чију сировину и руку оних који од ње готов фабрикант праве нису у Београду ник кве таксе наплаћене?*

За решење овог питања није меродавна она игра речи »ошипка пера» у уговору него факат: да ли се сем таксе на производ пива плаћају у кругу где је

трошарина заведена и друге на сировину и потребан материјал за ту производњу пива или — не?

И кад се зна да градске пиваре већ сnose терете за производњу пива и мисли се да се оптерете и нарочитима још, онда је јесно: да ће пиво у граду произведено уз једнаку таксу са оним из Јагодине, Шапца и др. места бити знатно више оптерећено!... Или ћемо ми за љубав оне »ошипке пера« напустити своја права у порезивању трошарине на јечам и на гориво да бисмо постигли једнакост у плаћању трошарине?!...

С тога дакле наше је мишљење, да она игра речи »ошипка пера« у уговору мора имати свој одређени стварни значај какав га ми и претстависмо, те по томе, *да двојако порезивање* трошарине на пиво у трошаринској зони не може ни у ком случају доћи у питање.

У првој тарифи трошаринској значај поделе био је друкчији (унесено је све пиво у Србији произведено у мању, а страно у већу таксу) па је примедба ц. кр. посланства и имала свога основа. Али према будућој подели о томе не може бити спора: пиво из Аустро-Угарске увезено у трошарински рејон *изједначиће* се у плаћању трошарине са оним из »осталих делова земље« (Јагодине, Шапца...) док оно у трошаринском рејону произведено биће оптерећено са мањом трошарином на рачун трошарине на сировину и радну снагу што условљава и цену готовог фабриката.

У прилог оваквог схваћања говори и сама наука о финансијама по којој за рационално извођење порезе на потрошњу **разликују** порезе на земаљске (у овом питању општинске) производе од порезе на иностране (овде у овом питању и »осталих делова

земље» и »инострани») производе. По томе ми и изводимо да је у садањем уговору она неприлична одредба (противна и природи и науци) — »ошипка пера.» Њој ту није место ни игде друкчије но: да такса трошарине у Београду на пиво А.угарско не може бити већа од оне за пиво из Јагодине, Ваљева и Шапца; а колика ће она бити у Београду, ствар је самих београђана.

4, КОЛИКУ ПОРЕЗУ ПЛАЋА БЕОГРАД ?

(ПРЕШТАМПАНО ИЗ »ЗАКОНИТОСТИ«)

Према подацима у Статистичком Годишњаку (II. и III-ћа књига) становништво београдско плаћа порезе и приреза државног у округлој цифри 2,000.000 дин. годишње (1,919.133 дин. 1897.)

Подељена по облицима она представља :

1, *Порез на земљишта* 9000 динара, (8789.67 за 1897).

Пореза се наплаћује на земљишта која се обрађују ила могу да обрађују. Таких земљишта има свега у атару београдске општине 2446.67 хектара, и оно је процењено 15,000.000 (14.227.000) динара. Просечан годишњи принос свега овога земљишта износи 420.000 дин. (417.733 дин. у 1897).

Према томе излази да је *принос* од земљишта оптерећен порезом и прирезом 15.750 дин. годишње или нешто више од 3.7%.

2, *Пореза на зграде* износи годишње 240.000 д. (243.988.14 дин. за 1897) а са прирезима она је равна суми 420.000 дин. Она се плаћа на све зграде од кирије коју зграда доноси или доносити може у сразмери 8, 4 и 3%.

Процењене оне приближно износе вредност 72,000.000 дин. а прихода доносе 4,000.000 дин. годишње и отуда 10.5% пореза на принос од зграда.

3, *Пореза на принос од капитала* износи годишње 350.000 дин. (346,954.31 дин. за 1897.) Њу плаћају све радње које се покрећу и одржавају капиталом. Са оним прирезом она износи 612.500 дин. годишње. И на тај начин представља да Београђани располажу са 50,000.000 који обрнут годишње у радњи још једанпут износи 100,000.000 динара са приносом (6%) 6,000.000 дин.

На тај начин овај принос оптерећен је са 10.1%.

4, *Пореза на приход од рада* износи за Београд 390.000 (388.256.42 дин. за 1897) а с прирезом државним 607.500 дин. годишње.

Њу плаћају они који умом и снагом зарађују.

Просечан је принос од укупне годишње зараде 8,000.000 дин. чији би „капитал“ представљао вредност 100 милиуна дин. и према томе излази да су сваких 100 динара зараде оптерећени нешто мање од 7,6%.

5, *Пореза лична* износи за Београд 130.000 дин. годишње (128.007.39 дин. за 1897). Њу плаћа сваки сваки становник од 21. године за своје биће и своје „право гласања“. Она је непромена 6 дин. с главе, и са *додашком* који се зове :

6, *Дошуна пореза* на сваки динар порезе пет пара износи за Београд 63.000 (62.800.86 динара за 1897).

7, *Државни прирез* за Београд износи 750.000 (740.343,73 дин. за 1897). Он је раван 75% од укупне порезе, о чему је дато израза напред под 1, 2,

3 и 4, где је реч о порези на земљишта, зграда, капитал и рад.

Да сумирамо све ово :

Земљишта вреде 15,000.000 дин. *принос* годишњи 420.000 д. пореза 14.750 д. у проценту 3.7%.

Зграде вреде 72,000.000 *принос* годишњи 4,000.000 дин. пореза 420.000 дин. у проценту 10.5%.

Капитал износи 100,000.000 *принос* годишњи 6,000.000 дин. пореза 612.500 дин у проценту 10.1%.

Рад — *принос* 8,000.000 динара, пореза 607.500 дин. у проценту 7,6%.

Лични порез износи 130.000 дин.

Дошун порез износи 63.000 дин.

Еле ми имамо :

Главнице у вредности 187,000.000 дин.

Принос од те главнице 18,420.000 дин.

Свега 205,420.000.

На *принос* плаћа Београд држави 1,848.750.

А само себи (рачунајући и трошарину) 2,848.750.

Свега 4,697.500.

У округлој цифри 5,000.000 дин. годишње.

То значи : на *принос* од главнице Београд плаћа (без мало) 28%, или на једног становника долази годишње преко 83 дин.

Како је за београђане *принос* од главнице једино средство за живот, онда излази да београђанима остају 13,420.000 дин. за годишњи живот. То би значило да за живот једног београдског становника остану годишње 223 динара, који би представљао детаљан рачун за годишњи трошак у овоме:

За стан	18	дин.
„ хлеб	36	„
„ вариво, месо	26	„
„ огрев, одећу, обућу	20 ¹⁾	„
„ вино	12	„
„ ракију	16	„
„ пиво	33	„
„ млеко	8	„
„ шећер	2	„
„ пиринач	60	п. д.
„ со	1·40	дин.
„ петролеум	90	п. д.
„ жижице	20	п. д.
„ дуван	29·70	дин. ²⁾
укупно	204·80	„
на остале ванр. трошкове	18·20	дин. дакле
Свега	223·00	динара

Примедба. С обзиром код опште порезе на приход минимум потребан за живот износи у Прусској 900; у Саксонској 300 марака годишње; а код порезе на принос (ренте, мали доходак) од рада у Баварској 400 марака. Ми узимамо да је довољан за београђане у 300 динара годишње.

5, МИСЛИ О ВУДУЋНОСТИ БЕОГРАДА

(ПРЕШТАМПАНО ИЗ „ЗАКОНИТОСТИ“)

а, **Кад би Београд** имао да на службе и установе прави овакве издатке :

¹⁾ Ово доведе је приближан рачун по вероватноћи.

²⁾ Ово доведе је на основу статистичких података.

За врховну управу и администрацију	150.000	дин.
„ судску	30.000	„
„ полициску	800.000	„
„ финансиску	400.000	„
„ санитет	120.000	„
„ основну наставу	200.000	„
„ паркове	20.000	„
„ грађев. и техничку	450.000	„
„ гробља	50.000	„
„ сиротињу	150.000	„
„ пожарнике	50.000	„
„ одржавање путова и канала	200.000	„
„ огрев и осветлење	150.000	„
„ кирије	100.000	„
„ благод. ђацима и прил. богомољама	20.000	„
„ остале трошкове	50.000	„
„ ванредне потребе	200.000	„
Свега	3,440.000	„
„ интерес и отплату на 100,000.000	5,000.000	„
Годишње свега	8,440.000	„

б, **Онда би Београд** имао за своје издатке оваква средства :

Приход од имања непокретног	100.000	дин.
„ „ такса	100.000	„
„ „ порезе непосредне	6,100.000	„
„ „ порезе посредне	1,500.000	„
„ „ водовода	300.000	„
„ „ канала	50.000	„
„ „ осветлења	100.000	„
„ „ трамваја	50.000	„
„ „ кеја	100.000	„
„ „ антрпота	50.000	„
„ „ калдрме	50.000	„

Приход од гробља	60.000 дин.
„ „ казне	100.000 „
Прихода свега	8,660.000 „
Издатака свега	8,440.000 „
Већи приход	220.000 „

в, **Кад би Београд** имао да учини распоред са **100** милијуна од зајма, — онда би их утрошио :

Државној каси као накнада за права и установе	60,000.000 дин.
За грађење канала	4,000.000 „
„ грађење калдрме	3,000.000 „
„ грађење кеја	5,000.000 „
„ грађење антрпота	2,000.000 „
„ откуп трамваја	5,000.000 „
„ откуп осветлења	3,000.000 „
„ грађење основ. средњ. школа	5,000.000 „
„ грађење држав. здања	2,000.000 „
„ грађење општин. здања	3,000.000 „
„ исплата дугова	2,000.000 „
„ непредвиђене случајеве	6,000.000 „
Свега	100,000.000 „

г, **А да би то могао да чини, онда треба Београд** да буде у сва времена и у све прилике — *престони град*, — центар увозне и извозне трговине радиности и саобраћаја. (На индустр. предузећа да има првенство, а ова у опште као „повлашћена“ да се подижу у њеном атару).

Београд да има потпуну *самоуправу*.

Београд да има своје *властите порезе*.

Београд да има своју *полицију*.

Београд да има своје *судство*.

Једном речи да Београд има све то и још шта те да буде у ужем кругу представник демократске

установе, уз довољно јак и *прецизан надзор* државни; а да за то не даје **никаквих** дажбина.

Државни надзор имао би се свести:

у односу на *порезе* да максимум несме прећи 120 дин. годишње на 1 становника;

у односу на *полицију* избором и постављањем спремних чиновника;

у односу на *судство* с ограничењем у делима грађан. потраживања до 2000 дин. вредности; и у кривичн. само за иступна кажњавања;

у односу на *зграде* државне тачно (према средствима) прописати подизање од 5 на 5 година.

д) **Може ли Београд издржати те издатке?** У том реду истиче се:

Колика је вредности Београда?

На једном месту овде је речено на ово питање од прилике овако:

1, Земљишта му вреде 15,000.000 дин. а приход донвее 420.000.

2, Зграде му вреде 72,000.000 дин. а приход доносе 4,000.000.

Што је већ задужено код Управе Фондова и др. 40,000.000 д.

Остају 47,000.000 дин.

3, Становници имају новчану вредност »најмање« 90,000.000 са приходом 8,000.000 дин.

4. Новчани њихов капитал 100,000.000 а приход доноси 4,000.000 дин.

Еле, *вредности* је Београда:

у земљишта 15,000.000

у зграде 72,000.000

у покретни капитал 190,000.000 = **277.000.000**

динара.

А тај капитал доноси прихода = **18.420.000**
дин. годишње. —

Кад из тог »прихода« издвојимо 8,440.000 за јавне издатке општинске, онда београђанима остају за »ужитак«... **9,980.000** те би сада на једног становника дошло *166 дин. годишње.*

Али, недај Боже, да дође до питања о вредности самог земљишта Београда, да не говоримо и о животу, вредност му се неби могла изразити ни — милијардама!

ђ, Каква залога за зајам?

С обзиром на начин, којим се држава користила и користи за своје зајмове дајући извесне своје приходе у залогу за њих, ни за општину неби се имало шта боље и друго препоручити од овога. И она друго што не може дати но — порезу, па би то било довољно, јер она и данас при свој несређености пореској, износи око 5,000.000 годишње, а извесно кад би се правично распоређивање узело на карар, према самом приходу као најидеалнијој порези, ова сума без оних »споредних« донела би годишње још 2 милијуна више.

е, Какви услови за зајам?

На то питање најбоље ће одговорити *прокламовање* оних *повластица* које сам у одељку IV. навео. За тим потпуно уређење оних служба и установа. Од прегаоштва и умешности општине у извађању тих привилегија зависиће и услови зајма, који не морају бити тежи, али извесно лакши и бољи од оних за зајмове државне. С тим у вези стоји и питање :

ж, Какви изгледи на зајам?

Они ће вазда бити бољи од оних за државне зајмове **само за то**, што је просторност њихове за-

логе ограничена и тачно одмерена; што код државних није случај; и, што у случају »неодговарања обвезама«, повериоцу дају могућност лаке и брзе наплате. Та »околност« сама по себи довољна је да изгледи на овај општински зајам морају бити преко очекивања »задовољавајући«, и са већим роком још бољи!

—

Али ако се то што казах данас и у скорој будућности не догоди — ја сам уверен, да ће тога кад тад морати бити, па ма држава била у ванредно добром својем финансиском газдинству, општина мора бити само своја. Данас, кад се држава дави са више од 50,000.000 „летећег дуга« — ја мислим да није на одмет ово што рекох, управо била би дужност општине да јој се на невољи вађе и да јој терет олакша. Али она то данас није у стању да учини, јер је њена вредност у самоуправном делању сведена испод нуле; а држава би једним потезом пера све то могла довести у „састојаније“ да би нам свима било — потамац.. Покушајте!

6, ЈЕДНО НЕЗАКОНО РЕШЕЊЕ

(Одговор »Трговинском Гласнику« на његов чланак под горњим именом у броју 243 кем 1900 год.)

Аз,

Грозничава хитња која нас прати готово у свима важнијим пословима, основа је многој немани, која се нарочито испољава у порезима где би се зар с омање муке и трошка хтело да што више »ћари.« Исти узроци и у општинској трошарини која је

»неопходна потреба те се трошарински намет мирно и трпељиво сносио и сноси.« И онда за »чудо« од куда онолика вика на *једну новину садање* управе трошаринске, помогните и самом општином, која је »у сувишној ревности да истера што већи доходак од трошарине, изашла из оквира законских граница...« ?

Изгледа, да је та грозничава хитња *и днас у моди*, кад би требало с највећом пажњом и најбољим познавањем тих потреба пронаћи у трошарини и другим општинским средствима „*Мудрости*.“ како би ставили општини на расположење обилата и покретна (лака) средства, *да би* потребе и установе лако и неосетно подмиривала, а да за све то не буду »у Београду цене животним намирницама готово на оној висини, на којој су у највећим европским градовима...«

Наравно, за то је *најбољи пут* — **јавност**; али, кад један угледан лист »Трговински Гласник,« представник оног дела грађанства престоничког, које је у завађању трошарине — први активан чинилац, *не оде* даље од *узких* граница једнога или неколико њих »винара,« који су било из непотпуних и нејасних одредаба у закону, било из широке основице у самом закону — на рачун потрошача стварне штете наносили општини. То је за жалење и за — осуду.

Не разбирајући ни о појму и значају трошарине тај се лист задовољава кад каже да: »*трошарина није ништа друго него локална градска царина*.«

Да не водимо обзира према многим нашим *друговима и пријатељима у чаршији* и према јавној речи у опште, ми би на овакав појам о трошарини друкчије одговорили.

Али у место тога ево да пустимо у врло кратким

потезима историју трошарине да нам она о томе прича.

»...Почело се порезама на потрошњу на градским капијама, друмовима, *при улазу*; њима дођоше и они на *производњу* у самим градовима. Ту се пошло од *пића и — хлеба*, а за овима стицаху се и други предмети. Мале прилике и односи појединаца, једнакост њихова у начину живљења, све то и много још шта било је згодно да помогне њиховом извођењу. Од градова *позајмише* их читаве *шериторије* после и *државе*. Порезаници (појединци) сви их радије подношаху него остале порезе. *Доцније* у трци за што већим дохоцима постајашу по обиму све већи а по наплати све тежи и као — *монополи*. Неудараху се тада намети само на »дневне намирнице« већ и на извесна трошења (*раскоши*). Величина тих намета постаде »јавна тајна:« *досадна за саобраћај и радиност* и недаваше оне богате дохотке. У току времена за тим а *уз* нове идеје за »непосредне порезе« изазваше и само повлачење. **Ново доба обрвано** у све већим заједничким потребама а све мањим средствима за њихово покриће, **прими их понова и отвори им широм врата** !....

Да не идемо даље — следеће државе имале су прихода од те порезе :

Енглеска	1.017	милијуна	марака	према	336	милијуна	остале порезе
Француска	1.262	"	"	"	410	"	"
Аустрија	433	"	"	"	182	"	"
Русија	1.020	"	"	"	204	"	"
Србија (1900)	35	"	"	"	22	"	"

Т. Гл. сад може боље исказати своје мишљење о појму трошарине, а ми да пођемо даље, да му по тој историји речемо још **нешто**, а то је: **појам порезе на потрошњу**.

»У сразмери између *издатака* појединаца за потребе своје (1) и *прихода* његова којима те потребе подмирује (2) јесте — *разлог* за порезу на потрошњу. (3).

„*Трошак* што га појединац чини према томе (своме) приходу за набавку предмета и т. п. јесте — *порески извор*. А предмети т. ј. порезана добра јесу — *порески предмети*. *Срество* за порезивање, дакле, јесте — *издатак* појединаца. И док је у свима осталима порезима срество за порезивање *приход*, докле у порезима за потрошњу служи за порезивање *расход*; другим речима: *да би се порезао приход узима се за основу расход*, а то је главно обележје порезе на потрошњу».

Тако је по оној истој »науци« на коју Т. Гл. своје резонување оснива не баш тако сретно како би желео просто стога, што тога у тој »науци« и — *нема!*

Нема у „науци о финансијама« нигде: да општина мора водити бригу о заједничким и посебним (јавним) потребама својих суграђана, а да срества за намиривање тих потреба добија с неба или из — ваздуха; напротив, тамо има: да *брига* повлачи *издавања*, а ова траже *срества*, између многих она која су најлакша, најевтинија па и — *порезу*, којом треба **сваки** да буде оптерећен колико треба, правично, ни више ни мање...

Ту у тој науци о финансијама истиче се за порезу, намете, данке и т. п. на *прво место савесности појединца*; на другом месту тражи се *васпитање*, које у извесном смислу можемо упоредити с првим.

Да пореза дакле буде обавезна за све и сваког; да буде правична — а да се то постигне савесношћу и васпитањем — јесте по чињеницама троје а по

последицама само једно једино : *Општина је счасена појединац задовољан, осигуран, напредак од сваке руке!*

Где смо ми сада са *савишошћу и васпитањем* »извесни овдашњи грађана« т. ј. оних „воћара — грожђара« који ће »сву крчму« пренети на *пошрошач* ? *Шта заступа и брани Т. Гл* : савесност и васпитање или — шта друго ? — Одговор је на то »са ћепенка« :

»Наша се јавна реч одавна проневаљила. Ње, онакве какве је има у других срећних и образованих народа, у нас скоро нема ! Оно што се тим именом код нас зове — то је наказа !... Та реч није праведни судија јавних послова, она није савесна одгаиља наших мишљења, већ је грдило и клевета. У област правилног јавног критиковања улетео је чак пуст, осيون, безобразан и неморалан новинарски шљам.¹⁾«

Б у к и,

Нападајући радњу општине Т. Гл. у одговору на ову »једну једину« тачку из науке о финансијама вели : »Кад би то збиља могло да буде по закону (прећуткујући н. пр. да се и на »бонбоне« које се у земљи праве од увезеног шећера на који је наплаћена трошарина, опет наплаћује — трошарина — у виду оне на »бонбоне«) онда Г. Министар финансија неби пропустио а да не нареди да се од увозника на увезено грожђе из страних држава наплати накнадна царина ако су од тог грожђа продуцирани вино и ракија?« Па закључује да та „идеја нема разлога, што је она противна и правној природи царине, и закону о трговинским уговорима«

¹⁾ »Нека нас пзвине пзузеци. Ово се на њих не односи. И ови и цео читалачки свет знаће на које ми нишанимо« (243 бр. Трг. Гласника)

И то тако пише Тр. Гл. који је представник трговине и саобраћаја, веома важног чиниоца у привредном газдинству заједнице. Он се *оглушава* и на *појам* ове порезе, и на *обивезу* плаћања, па и на *правичност*; за њега су васпитање и савесност појединаца за то плаћање — *лук и вода*. Он се чини невешт и за проучавање сразмере о грозђу и вину о државним дажбинама у показаном примеру где би видео да ту у ствари и *нема разлике* јер је у стопи царине на грозђе урачуната и на вино. Он невиди ни сразмеру у стопама општинске трошарине на грозђе («воће») за јело према оној стопи за вино односно грозђе од ког се после прави вино!... Њему је главно да се на вино »извесних заинтересованих« *ненаплати* трошарина јер је она у стопи »воћа« већ наплаћена. Њему је довољно да рече, како »општина *није овлашћена да контролише* шта ће се од тих артикала продуцирати...«

И онда јели чудо што из поставке да је противним начином угрожен »интерес само једног реда београдских грађана« који „дубоко засеца у материјалне интересе целокупног престоничког становништва«, — долази до закључка: *да ће све то платити потрошач!**)

На против Тр. Гл. није толико прирасао за срце *сиромашни* »потрошач« колико *богати* „извесни грађани«, и ови га баш и *шуткају* да онако пише, ма и противу своје — савести.

Па добро, кад ће »сву крчму« платити *потрошач* (да како; јер разлог за ту порезу и оснива се

*) — Ми би се опкладили у све добро »на овом и на оном свету«, да Тр. Гл. ово *не пише и не говори* зато, што му је ова работа тешка за сиромашна *потрошача*. Јок и — неможе то бити; а ако ко у то не верује хајде да **гласамо** сви који пијемо вино, па ће се видети...

на трошку потрошача), јесте ли *сигурни да то неће платити* после ако »надзорна власт — којој су се на сваки начин заинтересовани жалили противу дотичне одлуке општинског суда« — *нареди да »извесни«* произвођачи ту »крчму« *неплате ?....*

Какву *гаранцију* дајете потрошачима за то, и *ко ће је дати ?*

Или сте толико наивни, да ће ти »извесни« произвођачи уцени продаје вина *оступити* од општих и могућих цена вина на београдској пијаци, (и са колико *оступити*) оних осталих многих и »неизвесних« произвођача вина, који одржавају сталност цена; и даље, ако *оступања* и буде, онда чиме *накнађавате* ону разлику осталима »неизвесним« произвођачима који чекају »своје време« да своје вино *распродаду ?... Ви о тим чињеницама и не говорите ; чак их и не додирујете* сводећи све аргументације на право »неколицине« а међутим и не водите рачуна о праву и дужностима *потрошача* у опште и о интересима укупних произвођача ; *о праву и потребама општине* и средствима за подмиривање њених потреба и *установа*, о којима ви на сва уста проповедате *прешност* и без — *зајма !.. Ви не водите реч* (и не додирујете) и о основима за ову порезу...

— Код онаквог закључка да ће »на крају крајева *сву крчму* платити потрошач« »Трговински Гласник« као носилац идеја *општих и корисних* није требао ни малим прстом да мрдне, у толико пре што на тај начин несвесно брани неколицину »извесни грађана«, с једне, а с друге стране напада *општину* *неуказујући* међу тим на штету или корист, коју ће појединац — потрошач од рада »извесних грађана« и остали »неизвесни грађана« *повући*. Он се ставио у улогу *велико* и онда криво му кад му се до-

викне : море, батали те ситне интересе *»извесних за-интересованих грађана«*, па гледај оне *круније* од којих пати и *држава и општина!*

Па у *»восторгу«* кад му ко прозбори о *умји* оспе плотун *»разлога«* којима би таквом ситничарењу навукао руво *»свестраног испитивања и целесходности за опште и јавне интересе«* ? Јел то оно : *»Пфуј ! !«* ? Дакако да је, и најбоље би било да *шада* — ћутите !

Вједи,

У члану 1. закона од 21. Декем. 1890 стоји да ће се *наплаћивати трошарина* *»на одређене предмете : . . по привременим правилима« . . .*

Та правила нису *»некаква«* већ су саставни део закону и тарифи — то што и сам закон и свега што из њих истиче и бива ; а не за *„само случајеве административне природе«* већ и *»питања која се тичу примене* (не — *„измене“*) трошаринске тарифе. —

То је јасно *»као сунце«*.

И кад управа трошаринска зна, да су извесни овдашњи грађани увезли ове јесени у Београд разне количине *грожђа* и при увозу платили на њега трошаринску таксу по тарифи предвиђеној за уношење *»свежег воћа«* ; и даље,

Кад управа трошаринска за тим *види*, да то *»свеже воће«* оде на *»ширу«* и *»комину«*, —

Онда је она метнула прст на чело па се запитала : *»море, мене општина плаћа и не колико треба, али опет — плаћа: да јој свесно и поштено служим; а ови »воћари« »грожђари« хоће ашићаре да ме направе и лудим и пустим, увозећи грожђе као воће уз мању стопу, а правећи од њега вино и ракију за које је већа стопа«* Па онда рачуна по чиње-

ницама и последицама, па изводи овакав резултат :
„да се наплати накнадно разлика у стопи воћа и вина!“

Тако радећи — управа је трошаринска постала у истини »врло скрупулозна у вршењу наплате трошарине«, јер је она на *тај начин* постигла то :

Да кад »*сву крчму плаћа пошрошч*«, онда бар да од »трговца« наплати *оно што општини припада*.

У тарифи трошаринској нема изречног помена за — грозђе. А ни ужи ни шири појам грозђе не увршћује у — »свеже воће«. Оно ту одскаче толико да му се »свуда« и у »сва времена« придавао значај особити, па је такво и данас остало: само »*грозђе*.«

— Али су га трошарински органи узели као воће.....

— Али су они у управи трошаринској (рецимо онај војник-управник, који по својству свог основног занимања не иде даље од куршума и барута, пушке и »орудија«, али опет »разуме«: шта је воћњак а шта је виноград !) нашли: да грозђе није воће, *нарочито стога* што се од *тог* грозђа правило и прави »само« — *вино и ракија!*...

— Али шта се тиче Управе, »шта ће се од тих артикала продуцирати« у граду, кад је закон прописао да се трошарина наплаћује при *увођењу у варош*.....

— Али се..... баш **ње то и тиче!**

Јер, стопа трошаринска на свеже воће не стоји ни у каквој сразмери са свежим грозђем — нумера: *едан!* Потоме :

Јер грозђе није »свеже воће« — нумера *два!* и

Јер се од грозђа направило вино, које у трошарини има то »својство«, у односу на »намет«, и боље дохотке срестава за потребе општинске — нумера: *три!*

Промешати те, све три нумере, па извести једно цело с обзиром на установу и целъ трошарине, »природно« је да ће ту бити ово: да кад су троширински органи погрешили у наплати трошарине на грожђе од кога се после правило вино, узимајући трошарину на њ као на свеже воће, онда то што су платили узети у обрачун, *а разлику до стопе вина, према утврђеном изналаску количине тога, накнадно наплатити.*

То право даје општини у позитивном закону изражена цел саме наплате. А посебице баш »привремена правила« која су му *саставни део*, јер се ту не решава питање о измени тарифе већ о *примени* њеној, нити се оне »косу са законима и законодавним одлукама« а најмање с »трговинским уговорима«.

Тако је по — закону!

Али, ако „надзорна власт“ расправи ово питање у правцу и жељи „извесни интересовани грађана“ како то заступа и „Тр. Гл.“ онда општини остаје једно од овога двога: *или* безусловно томе да се покори; или да „извеснима“ заповеди: да *произведено вино и ракију* од увезеног „воћа“ *извезу* из вароши, ван трошаринског рејона, а она да им врати наплаћену трошарину на — „свеже воће“, па који то *неучини* у остављеном року *сматраће се за криумчара*, — и — мирна крајина! После онога (како је општина ову ствар расправила), овај други начин није на одмет — он је најправилнији и најправичнији! . . .

15. Новембра 1900. год.

Примедба. Овај чланак био сам послао уредништву »Нов. Дн. Листа« да га штампа, а оно га нехте да штампа неказујући ми прави разлог.

II.

У ОДНОСУ НА ДРЖАВНЕ ПОСЛОВЕ

1., „ЈЕДАН НАШ НЕУСПЕХ“

(Чланак од 2. Новембра 1900. године поводом трговинског уговора између Србије, Бугарске и Румуније с једне и Турске с друге стране. Намењен »Трговинском Гласнику« а не штампан).

Једне престоничке новине »Народне новине« донеле су пре неколико дана чланак са горњим насловом, који почев са султанским лентама обешеним о врат председнику и члановима данашње владе, за помаже: »како је Бугарска отворила врата на капијама простране турске државе свима својим производима (сем три) неплаћајући за то никакве царине Турској.« А Србија и Румунија »претрпиле су онда у тим стварима, јер нису умеле саломити решеност порте у корист нашу а без штете њихове«...! и даље, да ће се *»тек сад видети како су били врло слаби они којима је био шак посао поверен«*. И све то »ако се обистине« те вести које су оне о том »успеху Бугарске« изложиле.

— Да чудне работе ових новина! Срећа је сва у томе што, су дале обећање: да ће нам јавити *»чим што дозна даље о овој ствари...«*

Како је од тог доба прошло скоро 15 дана, а поменуте новине по обећању не вратише се на ово питање или за то, што више ништа нису сазнале,

или за то, што се ту нема шта више ни сазнати, јер ону добит Бугарске испаштаће наше становништво, или било како да било, — ја се, Г. Уредниче, радо одазивам позиву вашем, да напишем овај одговор у онолико, колико је мени познат „у речистојаћи вопрос.“ Тако :

„О лентама Мечедије и Османлије“ обешенима о врат председн. и члановима данашње владе, ја не бих имао шта друго да речем, но оно, што су и поменуте новине казале, а то је : што је и Др. Владан вешао о врат и Турцима наше ленте, и то би била само »узајамна накнада« — ништа више ! Ако узроци и не могу бити исти, последице су, опет како веле те новине — асли равне ! И ту је »оно« — са „зла на горе“, а никако оно „стидно“...

О успесима Бугарске, могло би бити говора са два супротна гледишта : Бугарске као самосталне независне државе ; и Бугарске, као вазала падишаха.

Ако су »успеси« Бугарске на првој основи т. ј. као државне самосталне, онда, бесумње, престиж њен на пољу економских односа неоспоран је, али је и релативне природе, предпостављајући, да Турска у овом »жанру« имаде трговин. уговора и још са којом светском државом па — само по оној општој клаузули (а неминованој у свима уговорима те врсте) »највећег повлашћења« и неће бити у томе сва срећа на Бугарској страни. Шта више, баш тај успех Бугарски, у доба »новога курса,« за нас може бити получан и благодетан, јер нам може послужити за базис и за наш трговински уговор с Турском. —

Ако су »успеси« Бугарске као државе вазалне — нашто трошити речи: Србија и Румунија, одавно

су независне државе. Бугарској као вазалној Падишах је могао натакнути и чалму око главе, па позвати и на — метан. То су често њихова посла...

Остало би још да кажем »нешто« о ономе „*како су врло слаби они којима је био тај посао поверен,*“ другим речима: како још нису дорасли ни ови овде »званични« Срби, ни они тамо (у — Цариграду опет званични Срби) да би у преговорима за трговин. уговор с блистателном портом „умели саломити решеност Порте у корист нашу а без штете њихове“.... те је, како се већ из овога види, лично потекла дужност »незваничних Срба« да они тај посао прихвате, при свем том што се ни до данас није „могло стећи искуство о корисној помоћи, коју штампа може да укаже сваком државном послу“ ...

Оно до душе, на ова и оваква довозивања имало би и сувише разлога за и против ; али по срећи или несрећи „званични Србин“ сам још од рођења, па ка велим, да баш неби ствари толико хаснило, ако би тако далеко забатргао с одговорима о њима и за њих већ и за то, што немам част убрајавати се у оне „Србе“ само!

Свакако мени треба да дам одговора, колико то **ја** знам и разумем.

Не стоји да су они „званични Срби“ били »врло слаби« за тај посао с — *Падишом*, ма да је истина да су „званични Срби“ код порте у оно време, и ако по спреми и радовима имађаху са свим друго поље рада а не „економију и финансију , ипак учинили и на том пољу *неких успеха* : један од њих (1888) закључи с Турском привремену трговинску погодбу у „духу и правцу“ какав их обележаваху трговински

уговори наши првог кола; *други*, и ако је на неколико недеља пре тога тек био отпочео да »штондира« Вормсову: »L' Allemand Economique ou histoire du Zollverein Allemand«, те му по сопственим његовим речима »један добар српско-турски трговачки уговор изгледаше као нешто ситно, као *Überwundener Standpunkt*« дрзнуо је да Блистателној даде ноту (у септем. 1894.) којом је тражио да се »у интересу саме Порше«, постојећа привремена конвенција замени трговинским уговором на основу »највећег повлашћења« са проширеним повластицама у »међусобном (пограничном) саобраћају« Резултат ове ноте био је деташирање (1898.) српском посланству »специјалисте«; а за њим (на измаку 1898.) и нарочитих пуномоћника за преговоре такође »специјалиста«, те је (услед већ одказане прве привремене трговин. погодбе) дато у начелу друкче обележје у последњој трговин. погодби (1899. године).

Сад је тамо »званичан Србин« у пуном смислу речи: »економ и финансиста«. И он је тај, коме је у времену о коме пишу оне новине да је »слаб« за тај посао, са султанским министрима у Арцији. . . . Ја шта ли ће се по Богу рећи, кад овоме дође заменик „званични Србин“ по занату — *Бенерал?! . . .* Тешко њему!

Дакле да сумирамо ово у „персонама“ :

1, *Стојан Новаковић*, књижевник, дипломата, али не финансијер, закључује с Блистателном прву трговинску конвенцију (1888);

2, *Др. Владан Борђевић*, санитетски пуковник, књижевник и у доба о коме је реч тек „штондира“ *Zollverein*, даје ноту (1894.) за дефинитиван трговински уговор; а 1897. у октобру одпочиње „Владановштину“ и напоследку долази опет.

3, *Стојан Новаковић* (онај под 1.) који у место „штондирања“ добија специјалисту за трговински уговор у персони

4, *Вучка Д. Стојановића*, бив. министра народне привреде (1898.) чија се подобност већ тим самим што је био министар народне привреде доказује, али — „без успешно“, јер његово место заузимају при крају 1898.

5, *Светозар Ј. Гвоздић*, бив. министар народне привреде, и *Вл. С. Цонић*, шеф царинске управе, као делегати за трговин. уговор с Турском, о чијим подобностима зар се данас сме што противно рећи, нарочито о „подобности“ последњег, коју је и народно представништво (1899) овековечило хвалом на „реформи царинској у Србији“ Ови су бар успели то : да будемо задовољни макар и с онаквом трговин. погодбом и за краће време, какву је Др Владан запостављао — дефинитивном трговинском уговору.

6, *Чедомиљ Мијатовић*, дугогодишњи министар финансија, иностраних дела, и посланик, по занату ак-финансиста и ак економ (1900) коме је у задаћу стављено, да ма и привремену трговин. погодбу с Портом учини и

7, *Сава Грујић*, по занату ђенерал који тек „сада“ ступа „на поље рада финансиско-економског“ и коме претходник има да преда и овај несвршени посао, да га с Блистателном уреди.

Из ових „седам позиција“ ви имате јасну слику „званичних Срба“, бивших и садањих у пословима за трговински уговор с Блистателном. У ствари то су људи стасити, здрави, ма да су неки и бо-ту пре-турили, још орни за послове. Иза тих „седам позиција“ тако одабраних „званичних Срба“, било је а

и данас их има још *неколико*, којима се не може одрећи добра воља и познавање посла из писма једнога од оних из „седам позиција“, вадим ово : „ примио сам твоје велико писмо са његовим драгоценим прилозима и велика ти хвала на труду, који ниси жалио, да ме, без икакве своје службене обвезе, просто из патриотизма обавестиш што боље у једном важном питању “ и даље „ Ако сам у овом писму наговестио ја сам то учинио што сам хтео да ти покажем колико ценим патриотизам српског чиновника, који и у *пензији* мисли на *интерес службе*, и не жали труда да јој послужи без икакве личне своје користи; ја сам то учинио јер сам уверен да такав патриота-чиновник више воле отаџбину него своју „партију“ “

Кад су сви ови (именовани) »званични Срби« »слаба« калибра за уређење наших трговинских односа с Турском, ја бели неznam какве то »незваничне Србе« имају оне новине у својој позадини и извидници, који би се имали онима »на супрот« ставити?

Ваљда ће нам то казати доцније.

»Штампа па — штампа«, она ће многу бољу извидати, она ће указати на користи у државним пословима и свуда; та то је права благодет Божија!

— Тако је и »никако друкчије«, само што је штампа нож са врло оштра два сечива и са невестине управљања њиме сече често пута и оно што треба очувати и усавршити, а редовно сама себе!

Ето баш у овоме питању штампа би најкорисније учинила ствари — ћутањем. Ја то велим из искуства. Помишљајући и сам на »благодети«

од штампе, готово у исто време кад ми се дала прилика да и сам нешто учиним ја сам већ био готов да сав »материјал« предам јавности али » Док ти ја не јавим, не крећи ово питање по новинама, да се не диже забадава прашина, која нас и онако удави« беше сав одговор на моје питање. У другом писму пак ово : » На жалост наша штампа, било из неразумевања извесних врло деликатних питања која не трпе превремену јавност, било из патриотске радости у којој не може да се тѝпи а да се не похвали *успесима* не питајући да ли су они већ толико *осигурани* да им јавност не може шкодити ; било из простог србећег опозиционарског ината, да се обрука противничка влада, па макар Србија штетовала, и то грдно штетовала ; било из свију тих мотива заједно, наша штампа беше подигла такав унербес с »изненађењима« 2-ог августа да је *алармирала* све непријатеље Србије, који дотле нису ни слутили шта се у Цариграду радило«

Право је да кажем: ја сам тачно и свесно следовао овим напоменама — нигде до данас, у *јавности*, ја и на покушах да ма што речем из страха, да се ствари не учини каква квар а вазда уверен, **да ма ко њоме управљао**, резултат не може бити од штете по интересе наше. Што данас од тога одступам, то лежи у природи самога посла, а сувише у испадима помнутих новина којима би на онако недостојан и незаслужан начин сумњичила људе, којима је тај посао повераван и поверен да га раде. И још за то, што сте ме ви, Господине уредниче, нарочито замолили, да напишем одговор.

Она друга тачка вашег захтева о *основима* за наш трговински уговор с Турском, мора изостати с

мојим одговором. То може тумачити како ко хоће. Али је једно јасно да они до 1903-ће *не могу* бити *дружчији* него што су данас с осталим државама представљени у нашим разним трговинским уговорима. Може ту бити делимичне разлике (а то је и најглавније) о пограничном саобраћају, и о неким нарочитим олакшицама за извесне артикле наших и турских производа. Како ће то бити после 1903-ће, то сам Бог и свети Никола зна, а ми „званични Срби“, једва можемо што прозрети кад већ на измаку другог кола трговинских уговора, нити видимо какву радљивост нити »спрему« за њих, при свему томе што комисија одређена за тај рад још прошле године, на челу које је познати »специјалиста« не даде у јавности ни гласа о своме образовању и — почетном раду!... Ето, то питање, о коме се у вашем листу толико пута с разлогом писало, довољно је да нашу јавност занима бар у прикупљању података и изналажењу резултата за бољу и сигурнију радиност нашу. А ово о садањем трговинском уговору с Турском, ми можемо оставити на миру јер су »поуздане руке« које га воде, па макар наш *Косовљанин* од тога и повукао што — доцније ће се зар боље наплатити, док Пећанци и Гиљанци јатомице бегају од Арнаутског беснила и чине насељем на становљанском пољу — „предграђе крагујевачко“; а многи плаћају и животом, који се *не враћа* никаквом конвенцијом или уговором. Па онда македонски комитети и друго што — нпр. језуите и фратри, за нашу штампу и сувише материјала и „наравствене“ дужности.

А дотле са нашим трговинским уговором с Турском — колај работа „нек иде како иде“.

Данас (1. Декембра 1900.) позитивно се зна ово: Госп. *Чедомиљ Мијатовић* није оставио Цариград а да не закључи привремену трговинску конвенцију с Турском, која је већ и објављена; а *Бугарска* добит свела се сва на то: да плаћају досадање царине не *за три* предмета већ *за много више* (овце, овнови, козе, јарчеви, јагњад, јарад свиње; жита, раж, овас, јечам и т. д. па и брашна; сапун немирисави, коже па и ђонови и памучна пређа). *То исто вреди* и за со, дуван, пића (ракију, вино, пиво) шпирит — задржавајући свака за се права дати им обележје како је коме угодније.

Колика је добит за *Бугарску* што јој Турска *забрањује посредне порезе* на алву, ратлукум, маслинке, маст и масла за јело, рибу без разлике, варива, воћа, сузам и тахан, сапун, платна ланена, памучна, вунена итд. восак, руј, и дрвени материјал за грађевине — нити опет дозвољава на само своје производе општинске трошарине. — нити опет ма какве нове дажбине на увоз и извоз робе уводити, — то је јасно и не треба коментара.

Канда је сва добит у томе: што ће тај „Уговор трговински између Турске и Бугарске“ важити од 8. Декембра 1900. до — *прве прилике*, »од дана одказа па за још девет месеца“.

Ето, то су и такви *успеси* наши и Бугарске, којима је „подлога“ била не у „спреми и подобности“ оних којима је тај посао поверен, већ у „**новом курсу**“ у Србији и у вези с тим у *моћној речи* — **Српског Цара!** Живели и **Цар и Краљ** и здрави *нам били* на многаја љета!! Ура!

2., УГОВОР О НАВАВЦИ СОЛИ

У вези са чланцима мојим ја ћу на овом месту изложити све што је од 19. Новембра до 1. Децембра 1900 године о томе код нас писано, са оним што није досле штампано. —

1., 19 Новембра 1900. „Трговински Гласник“ у броју 251. донео је овакву белешку :

„**Уштеда.** — Као што је јављено монополска управа закључила је нов уговор са Румунијом за набавку соли, управо успела да постојећи уговор, коме рок истиче тек 1902 год., замени новим. Овим новим уговором, према досадањем, уштедиће монополска управа 300.000 динара у злату годишње. Нови уговор закључен је на 8 година.»

2., 24. Новембра 1900 год „Трговински Гласник“ у бр. 254. донео је ову вест :

„**П. Лојд**“ о нашем солском уговору. — У 280. броју „Пестер Лојда“ читамо ову белешку : Пре неколико дана добили смо извештај из Београда, да је уговор о лиферовању соли, који између Србије и Румуније постоји и којем рок истиче тек крајем 1902. год., већ продужен, и да је српској влади пошло за руком, да тиме постигне годишње уштеду од 300.000 франака. У овдашњим посвећеним круговима тврди се међу тим, да поменута вест прејудицира стању ствари, јер ако Румунија има интереса да уговор продужи, за Србију није било никаква разлога, да са закључењем уговора хита, и у толико мање, што су компетентни државни органи српске владе били извештени о намери с угарске стране, да се при наступајућем стечају за лиферовање соли као утакмичар јави. Невођење рачуна о угарској конкуренцији и стога је неразумљиво, што је Угар

ска у положају, да српску управу са знатно јевтином сољу снабде, него и једна друга држава. Следећи дани донеће сигурно о том случају објашњење, које се жели. — Толико Лојд поводом ове ствари, међутим овде ваља поменути, да смо са Угарском и приликом прошлог закључивања уговора о лифровању соли имали немио конфликт.»

3. 26 Новембра 1900. г *„Законик ст“* у броју 64. донела је мој чланак, који гласи:

»**Уштеда.** — Као што је јављено монополска управа закључила је нов уговор са Румунијом за набавку соли, управо успела да постојећи уговор, ком рок истиче тек 1902. године замени новим. Овим новим уговором према досадањем, уштедиће монополска управа 300.000 дин. у злату годишње. Нови уговор закључен је на осам година.»

Тако вели *„Трговински Гласник“* у броју од прошле недеље.

Али *„мрка капа — зла прлика“*, и, не желећи да будемо злогуци те да том *„успеху“* манишемо, — али просто на просто страхујемо од *начина* како је то све свршено, а добит можемо обесити о — клин!

»Околност« што је овај посао (ако је истинит навод *„Трговин. Гласника“*) свршен на две године раније него је рок садањем и на начин, који не може бити задовољавајући већ ни с тога, што **није само** Румунија земља у којој се со *„производи“* него их има још па баш и таквих с којима ми имамо трговинске односе много већег калибра од 300.000 дин.; та околност као да је понајважнија овде.

О самој *„Уштеди“* *„успеху“* да наведемо *„околности.“*

Колико нам је познато израчуната је годишња потрошња соли на 20,000.000 кил. У тој количини има и неки део — морске соли; а остала је сва — румунска со.

Ако се не варамо (а биће да је тако или нешто мање или више) ми смо *до сада* плаћали Румунији за со по 3.45 дин. за 100 кгр. или од тоне 34.50 динара.

Узмимо да ових 20,000.000 кр. увозимо из Румуније, и у том случају по садањем уговору плаћамо годишње по 3.45 дин. од 100 кг. свега **690.000 дин.**

Ако од ових 690.000 дин. као целокупне вредности изузмемо 300.000 динара као добит управе монопола по новом уговору — онда за исту количину соли Румунији остаје 369.000 дин. *брutto*, од чега треба одбити трошкове за пренос, обезбеђење и др. најмање 300.000 дин. то онда Румунији: *неосташу* 690.000 динара као по старом; *неосташу* 369.000 дин. ни по новом, *већ осташу* само: 69.000 дин. као накнада за вађење соли из њених мајдана или 34.5 паре за 100 килограма!

Ми до душе, не припадамо реду »трговаца,« нити опет присвајамо »знање у сфери више политике« ипак смо у стању да *сумњамо* о уштеди и добити у »300.000 дин. у злату годишње« на овом послу.

Но да би били на чисто о том »успеху« наше монополске управе, најбоље је да *она сама* даде своју реч о добитку **300.000 дин.** или не само реч него да објави и *сам уговор*, па ћемо с радошћу поклонити јој и веру на успешан њен рад. Иначе, »Трговински Гласник« представник српске трговине нека нам каже: по чијој поруци протура *лаж* о уштеди и успеху у *300.000 динара у злату?*

4., 26. Новембра 1900 г., „Трговински Гласник“ у бр. 256. донео је ову вест :

„Иzasланик. — Прексиноћ је приспео у Београд један изасланик мађарске владе у цељи, да поквари нови уговор управе монопола са Румунијом о набавци соли. Мађарска влада, вели тај изасланик, вољна је да по доста нижој цени изврши набавку соли.»

5., 28 Новембра 1900 г. „Трговински Гласник“ у броју 257. донео је ово :

»Да објаснимо. — Кад смо објавили да је понова закључен уговор са Румунијом за набавку соли за нових 8 година, ми смо рекли, да је тим уговором држава добила по 300.000 динара годишње. Ми смо то јавили по новинарској дужности, јер нам је вест дошла из извора, да нисмо могли посумњати у истинитост њену. Међутим г. А. М. говорећи о тој ствари у „Законитости“ неправедно нас је напао, као да смо ми тврдили да ће се новим уговором са Румунијом добити годишње по 300.000 динара, док смо ми само донели оно што смо чули, а нисмо тврдили да је тако.

Сад смо се о целом стању известили на надлежном месту и ствар стоји овако : на понуду румунске владе да се уговор о закупу соли закључи пре рока, јер рок садашњем уговору истиче тек у децембру 1902 год. г. министар финансија пристао је, ну само тако, ако му се понуде јефтиније цене соли. Румунска је влада пристала и тако је уговорено : ако би наша држава купила годишње најмање 18.000 тона, онда тону да плати 34 динара, место досадашње цене 34.50 дин. ; а ако се минимално годишње узме 20.000 тона, цена ће бити 33 дин. од тоне, и најзад ако се потроши годишње 22.500 тона,

цена би у том случају била још јефтинија — 32 динара од тоне. Добитак годишњи према досадашњем уговору, зависио би колико ће дакле држава годишње потрошити соли. Добитак је у овоме још што је нов уговор обухватио и ове две године до истека старог уговора, те да се и на њих распростре са новим и јефтинијим ценама. Према приближном рачуну уштеда ће бити по закљученом новом уговору годишње око 30.000 дин. разуме се не рачунећи интерес на оно што је досад више плаћано. А кад се срачуни и интерес на суму што би се више плаћала по старом уговору, онда за 10 год. целокупна уштеда биће преко 300.000 динара. И ми дакле видимо да користи од новог уговора неће бити онаке и у онако огромној цифри, како нам је јављено, него приближно овој коју смо сад означили.“

6., 28. Новембра 1900. „Српски Гласник“ у броју 23. донео је уводни чланак ове садржине :

»**Наша трговина с Аустро-Угарском и — Румунијом**
(1893—1895)

Наш трговински одношај са суседном монархијом *Аустро-Угарском* у времену од 1893 до 1895 био је овакав :

1895. *увоз* 16,624.000, *извоз* 38,745.000, *провоз* 20,391.000 ;

1894. *увоз* 20,529.000, *извоз* 41,116.000, *провоз* 14,537.000 ;

1893. *увоз* 23,755.000, *извоз* 43,196 000, *провоз* 12,761.000 ;

Просечно *увоз* 20,000.000, *извоз* 40,000.000, *провоз* 18,000.000.

Са *Румунијом* био је овакав :

1895. увоз 1,213.000, извоз 184.000 *привоз* —;

1894. увоз 1,182.000, извоз 252.000, *привоз* —;

1893. извоз 619 000, увоз 825.000. *привоз* —;

Просечно увоз 1,000.000, *извоз* 300.000 *привоз*. —

Додајте овом трговинском односу и *политички* одношај (онај што чине наши саплеменници), па ће се видети потреба „коректних и ако је икако могуће и суседско-пријатељских односа наших са суседном моћном монархијом«. Још више жеља и потреба са тих односа избегавати да „и онако тежак положај учинити још несноснијим буди каквим корацама с наше стране, који би се у Бечу и Пешти могли сматрати као непријатељски“ (број 17. »Српски Гласник«). *Румунија* овде не улази у рачун. Ни трговински ни иначе какви други односи наши с њоме — нису скоро ни од какве вредности.

И кад то знамо, онда дед да покажемо своју исправност у томе из скоре прошлости. —

Ми се *старамо* да отклонимо штету од кланих свиња које у *Беч* возимо тиме : што је »*нужно* *порочити* дипломатским путем да нам се остави довољно ченгела за вешање.“

Ми се *живо интересујемо* приликама у *Штајнбруку*, па *пишући* дугачке и објективне чланке за „Штајнбрушко свињарско тржиште“, за „воловарско тржиште“ па онда за наше жито, за нашу »шљивовицу« и оно *мало* »пекмеза« (што га у сласт ваљада у место кајмака једу они око Карпата и у низијама њиховим); па указујући на њихове мане и недостатке »соколимо« наше Колубарце, Шумадинце, Стижане и Моравце и без да им речемо, да су данас (па можда и за много деценија још) за наш привредни и трговински живот алфа и омега : *Беч, Будим Пешта и Штајнбрук!*...

Ми се међу тим чинимо невешти томе : на *чијој* територији »спадају« Беч, Будим-Пешта и Штајнбрук? За нас је довољно кад знамо : да смо ми на њих упућени, да од њих и поред њих таворимо (ако не живимо!) — а остало шта нас се тиче ; па чак неразбирамо ни о томе : по *какву* цену можемо с њима одржати и побољшати те односе да ли на пр. неће требати да и **МИ** *нешто* »учинимо« за њихову — *цаприку?!...*

Као да су Беч, Б. Пешта, Штајнбрук негде у — *Кинеском* поседу ! Или још јасније : као да су у *Румунској краљевини* !...

И сад ако је веровати томе, што »Трговински Гласник« у броју од петка (доносећи саопштење »Пештанског Лојда« о нашем солском уговору) од прилике вели : како посвећени кругови пештански мисле, вест је о том уговору пренагљена и невероватна у „*шoliko* *више* *што* *су* *компетентни* *државни* *органи* *српске* *владе* *били* *извештени* *о* *намери* *угарске* *стране,* *да* *се* *при* *наступајућем* *стечају* *за* *лифери-* *вање* *соли* *јави* *као* *ушакмичар.*“ Па онда даље: »Невођење рачуна о Угарској конкуренцији и с тога је неразумљиво што је Угарска у положају, да Српску управу са знатно јевтинијом ценом соли снабде него и *једна* *друга* *држава...*“ надајући се, да ће »следећи дани« донети сигурно *објашњење*.

— Та »300.000 дин. у злату годишње« добити од »новог уговора« — нису мачији кашаљ ! Или се та »добит« може барабарити са 40,000.000 дин. *нашег* *извоза* у Аустро-Угарску (према њиховом увозу у Србију 20,000.000 дин.)?

— Дакако да се та »добит« **не може** избарабарити са 40 милијуна — јер то и Ћорав може да види кад му речете: да тих 40 милијуна представљају

најмању »добит« за народно финансиско газдинство 3 од сто, па ће изнети да је сума у 1,200.000 дин. годишње ма и у — *никлу* скоро **три пута** већа од 300.000 дин. у — *злашу*.“ А да не узимамо у обзир и ту *незначајну* »околност« : да ми можемо бити у »дефициту« и са **20 милијуна** годишње у *привредно-народном газдинству*, те да и не буде речи о 1,200.000 дин. за „*државно-финансиско газдинство*“...

Ми од тога страхујемо; али још гајимо наду да и поред оног „објашњења“ ствар ова није свршена (дај Боже!) већ су то само новинарска нагађања којима се ми по дужности свесно а искрено одазивамо.

Аца Миловановић“

Овај чланак уредник је пропраћив овим :

»Дали смо места у нашем листу предњем чланку г. Аце Миловановића зато, што је он своје финансиско-економско-дипломатске аргументације надове-зао на наш уводни чланак у 17. броју овог листа, где је била реч о томе, да нас трговински и још и други обзири упућују на исправне, и ако је могуће и на суседско-пријатељске односе са моћном суседном монархијом. Из тога пасуса г. Аца, као што се види, хоће да изведе неке конзенквенције за Србију, које не значе друго него : задовољи се оним, што ти се с те стране удели за твоје *шаворење*! Тако скучене погледе на улогу Србије ми немамо, нити мислимо да је Србија у економском погледу толико зависна од Аустро-Угарске, да несме ништа предузимати са другим државама. Ваља знати да се Србија све више еманципира пијаца аустро-угарских, и да

је поглавито извоз стоке наше везан за Пешту Беч и Штајнбрух.

Не стоји што г. Аца тврди, да се наш пекмез троши у Угарској. Тај наш артикал иде транзитом за Немачку, а Аустро-Угарска троши славонски и босански пекмез, јер се не наплаћује царина на тај еспан. Тако исто не стоји тврђење његово за наше шљиве, које такође иду транзитом за Немачку и друге земље. Што се тиче наше пшенице, кукуруза, јечма, овса итд. као и многих других земаљских производа, они су кренули другим путем низ Дунав и даље воденим путевима у западну Европу као много јефтинијим. Примера ради наводимо, да је једна једита фирма у Анверу експортовала из Србије за Холандију неколико милијуна килограма нашега жита, и та фирма продужује и даље куповину у Смедереву, и према томе наш извоз жита за Аустро-Угарску све више опада.

Не стоји да би се погрешило, ако би се направио уговор с Румунијом за лифровање соли. Со је румунска по квалитету боља а и јефтинија. Није дакле министар финансија погрешно, ако је с Румуријом склопио погодбу.

Ми смо најјаче везани за аустро-угарске пијаце због наше стоке. Међутим да овим поводом напоменемо, како је и г. Аца био делегиран члан за склапање последњег трговинског уговора с Аустро-Угарском, па како се то деси да је и он пристао на захтев аустро-угарски, да се наша стока прегледа, не на граници, као што дотле беше, већ у Штајнбруху, чиме је осујећена куповина стоке из Србије народу из јужне Угарске, те је тако престао користан за нас узус, да страни марвени трговци долазе на наше пијаце ради куповине стоке.

Ето видите г. Ацо, да не ваља баш у свачему ни попуштати. Ако су нама 40,000.000 аустријских добро дошли, нису ни њима наших 20,000.000 на одмет, па се морамо обострано штедети. Али, ми имамо и других задатака и других интереса, које несмемо малодушно напуштати једино за то, да би могли »таворити» од онога што би нам се хтело уделити по цени одрицања свију других интереса наших.»

7., 28 Новембра 1900. год. »Законитост је у броју 66. донела мој чланак који гласи :

»**Толика ларма ни око шта.**« Дакле »Уштеда«, коју је постигла управа монопола у годишњој добити од **300.000** дин. свела се, како данас рече »Тргов. Гласник«, на »приближно« — **30.000** дин. »А кад се срачуна и интерес на суму што би се више плаћала по старом уговору, онда за 10 година целокупна уштеда биће преко 300 000 дин « или за — **100 година биће преко 3,000.000.** Тако, — таку ми ракију пеци!

— Оно до душе неираведно сам нашао „Тргов. Гласник« ; али ће то бити мање зла од онога, што баш у његовим ступцима да нађе (први пут) места *уштеда* и *успех* монополске управе »у онако огромној цифри« кад је он представник трговине и сабраћаја, најпознатији с овим артиклом *могао и требао* на први поглед да *посумња* у »истинитост њену«, или најмање да је са — резервом донесе! . . .

Моје је задовољство оваким објашњењем потпуно оправдано. Ја очекујем сада само то : да нам »Тргов. Гласник« покаже и **другу »добит«** коју сам ја у неколико нагласио у чланку данашњег броја »Српски Гласник« и који је доста наопако пропра тило његово уредништво.

8., Српском Гласнику

(Одговор на његове политичко-привредно-књижевне измотације, у броју 23. од 28. Новембра 1900. године. Види страну 59 ове књижице.)

У доба кад се повела реч о новом уговору за набавку соли, »Српски Гласник« и необзирући се на то и остало с њим у вези, изволео је и нехотице признати потребу: *»коректних и ако је икако могуће и суседско-пријатељских односа наших са моћном монархијом«* избегавајући *»и онако тежак положиј учинити још несноснијим буди каквим корацима с наше стране који би се у Бечу и Пешти могли сматрати као непријатељски.«* (бр. 17.)

То што он тада рече мени је послужило за разлог да му свратим пажњу на овај нови уговор о набавци соли и да му с доказима представим штетност по српске интересе од тог уговора; па да расуди и сам колико се њиме успело оној тежњи његовој о — *»коректним«* нашим односима са *»суседном моћном монархијом«*. И то, што ја учиних није зато, што ми је »Српски Гласник« прирастао за срце, нити опет зато, што у времену наше данашње *»уставности«* кад се незна ни *»ко је коме род«*, покушах (први пут у животу) да пуним ступце његове (*и њихове*) да би се њима удобрио (како су то многи моји млади пријатељи схватили и оценили), — но једино зато, што у њему а кроз *»њего«* у — *њих* једва једном запазих *чамешно* заступање стварних интереса народних, ради чега ја не двојим никога нити се обзирем *»лево ни десно«* па *»куд пукло да пукло«*!

Али какво разочарење: после 6 дана »Српски Гласник« поводом мог чланка (бр. 23) пропраћајући моје *»финансијско-економско-дипломатске аргументације«* са својим измотацијама просто на просто

потире ону *»пошребу коректних односа«* коју је онако ватрено заступао. И сад да не речем „“

И не само то, но он С. Г. оде и даље: да ја, из оне његове *»пошребе коректних односа«* изводим: *»неке конзеквенце за Србију, које не значе друго него: задовољи се оним, што ти с те стране удели за твоје шаворење . . .«*

Међутим те *»конзеквенце«* не стоје ништа се могу извести ни по речима ни по смислу мога чланка. Ја сам о *шаворењу* (на коју реч он и удара гласом!) на једном месту казао ово: *»за нас је довољно кад знамо: да смо ми на њих упућени, да од њих и поред њих шаворимо (ако не живимо).«*

Ако је сад *истина* *»да смо ми на њих упућени«* (а ту је истину одмах ниже Ср. Гл. признао у речима *»ми смо најјаче везани за Аустро-угарске пијаче због наше стоке«*), — онда оно *»таворење«* и *»живљење«* јесу само последица тога, и наравно према оним „коректним односима“ они могу бити или тежи или лакши, свакако „узрок“ не потиру.

А да ће ју поводом новог уговора о набавци соли „последице“ бити *теже*, у то ја несумњам нити ико о њима може двоумити, нарочито за то, што је нов уговор о набавци соли закључен *испод руке и пре рока* садањем уговору; и даље, „што су компетентни државни органи српске владе били извештени о намери с Угарске стране, да се при наступајућем стечају за лифEROвање соли јави као утакмичар.“

Док међутим Срп. Гл. у одговору на то вели: „нестоји да би се погрешило ако би се направио уговор с Румунијом за лифEROвање соли. Со је румунска по квалитету боља и јевтинија. Није дакле Министар погрешило ако је с Румунијом склопио погодбу“

Споредне је вредности овде питање : о калитету и цени — соли, ма да и за то, могу бити разни погледи — питање је овде : **о начину** на који је основана „непогрешност“ Министра финансија за нови уговор ; и о **последицама** од тога за нашу — стоку !

Но и та „споредност“ : *квалитет и цена соли*, једва да се може озбиљно узети у оцену кад и Угарска има солске мојдане сличне Румунским, и кад се цена утврђује само са једном од њих.

Свакако ту ни о квалитету ни о цени или бар само о цени неможе бити речи **пре док се неби дала прилика да у преговорима буду заступљене обе или све државе које производе со**. И **тада** би се **видило** : који су услови (понуде) бољи па њих и — *прихватишти*.

„Ми смо најјаче везани за Аустро-Угарске пијаце због наше стоке. . . па како се то деси да је и он (ш. ј. г. Аца Миловановић) прислао, на захтев Аустро-Угарски да се наша стока прегледа не на граници, као што дотле беше, већ у Шшајнбруху. . .» на штету нашу. Тако одговара »Српски Гласник» у броју 23. на чланак мој у истом броју „наша трговина с Аустро-Угарском и — Румунијом.»

И неразбирајући о чињеницама и последицама наведенога прекора „Срп. Гласн.“ изабрао је најтеже на посе — *штање сточно, истичући и сам з решење његово искључиво Аустро-Угарске пијаце!*

Па наша друго и циља мој чланак до на нашу — *сточицу* и — Угарску ! Да како ; стока је стока; хоће и да се праћака и обада, — и ту је наша штранга ил улар довољан; хоће и да се храни и негује — и ту је опет наша трава и наше су руке довољне; *али шовна, хоће да се — коље и поједе, а*

за то нити смо добри „мајстори„ нити имамо „ћесе“ да је за „оброк“ платимо; па „есап-ћитап“: хајд на пијацу и то у — Штајнбрух, правце „Маџарима!“

А и **где** би се с њоме на другу страну но на руке нашег „моћног суседа“ — Маџарима? И Турска и Бугарска и Румунија и сами муку муче са својом стоком, не желећи још већу да имају са туђом или — нашом; Ђенова и Париз „ужасно“ далеко од нас; а онај *Енглеz* (како би наш Американац рекао) још из незапамћених времена »опробани српски пријатељ“, још даљнији у — бестрагији . . . Они у Прусској, Баварској, Холандији ка и могли би је трошити да некако *иути* за њих не води преко »територије Маџарске«. И једва да би нам ту нешто (упамтите: **нешто**) помогла *железница за море — Јадронско*, а најбоље помогла би да можемо „транспортовати“ нашу *сто* у том железницом и *морем* са нешто »прида« (нпр. мањкавањем) по цени, по коју је данас гонимо у — Штајнбрух, па да је извеземо на тргове: Ђеновске, Париске и — Лондонске!

Ја сам веома захвалан Српском Гласник-у на први део његове исповести т. ј. како смо „**најјаче везани за Аустро-Угарске пијаце са нашом стоком**“, да би му у следећем чланку, могао дати и одговора, на онај други његов део о: »*пристанку моме*«, да се наша стока гони *само* на пијацу — *Штанјбрушку!*

А ја ћу му рећи још ово: да тај »пристанак« нису својевољно и драговољно дали ни делегати (између четворице био је делегат и један либерал а пети је био ондашњи посланик у Бечу г. *Ђока Силмић*, кога ваљда ни данас нећете уступити радикалима) — већ су га дали што су морали; а морали су за то, што је то *био услов* за — ветери-

нарну конвенцију! *како* и *зашто* — хајд да вам речем *ја!*

На годину дана пре 1892. године, постојали су између *Немачке* и *Аустро-Угарске* овакви трговински односи у „погледу“ на — *стоку*:

Увоз стоке из једне у другу државу био је произвољан, и једна и друга страна, није о том имала нарочитих уговора ни скрупула друкчијих од оних „највећег повлашћења“ — одрешене су биле руке и за једну и другу страну; па су их свака за се према приликама и употребљавале. А то је у ствари било **то**: потчињеност Угарске стоке на немачком земљишту и пијацама у највећој мери.

Немачка је по сили свога права, на земљишту своме, зло и црње од зла, радила при увозу са Угарском стоком (извесно томе се била научила од Маџара у радњи са нашом стоком!); из буди каквих (било оправданих или неоправданих) разлога она је враћала целе возове с Угарском стоком, па кад-кад као разбојник поништавала је и пљачкала.

Од тога „права“ није испуштала из ока чак ни оне товари, који су *само пролазили* њеном територијом за — Лондон и др. места. И то право беше јој ван спора: у својој је кући па радишта и како хоће и може, у толико пре, што је на тај начин могла својој стоци да обезбеди Лондон и друге пијаце па да с погледом на »узајамност« не страхује од сличних поступака за своју стоку на територији Аустро-Угарској.

Угарска међутим са својим сувишком стоке или бар са онолико колико га може добити од нас, Бугара и Румуна; упућена је на Немачку, па и Енглеску а не на — Оријенталске пијаце. Њен је

иуш преко Немачке за друге европске државе; па се продаје (и то редовно и у знатној количини) и *на — Немачким пијацама.*

И, сад вама може бити „јасан“ положај Угарске *сточне заграничне трговине* у доба о коме је реч. И онда, зар је чудновато, што су настале »финансијско — економске — дипломатске аргументације« и каквог маџарског Шандора? И оне су не само »настојањем и постајањем« утврђене, већ им је дато и међународно обележје *нарочитим уговором* између Немачке и Аустроугарске т. ј. ветеринарском конвенцијом.

Увод за преговоре о томе, био је од прилике, како сам *чуо*, овакав :

— **Калноки.** — »Већи део становништва нашег не разликује се од вашег ни по језику, ни по вери, ни по обичајима; ваша је монархија у непосредном суседству с нашом; наши су и лични национални и економни интереси слични један другима; ми смо оба носиоци идеја човечанских ми... али ми *морамо бити једном на чисто са Угарском стоком* која досада није потчињавана, при увозу код вас, никаквим мерама и другчијима од оних, које важе за стоку код нас; док се од дужег времена и данас кад више кад мање предузимају и врше — бруталности....

— **Каприви.** — »Молим Ваше Високородство за ту реч „брут...« њој није нити јој може бити овде места. Реците шта — *желите?*..

— **Калноки.** — Па добро; ми *желимо*, да једним нарочитим уговором утврдимо *све случајеве* полицијских мера на вашој граници са нашом — стоком..

— **Каприви.** — »Ми *немамо пошребе* да такав уговор правимо; али *кад ви желите*, ми се вашој жељи радо одазивамо!...

И они су засели; разговарали то о *Friz-y*, то о *Moritz-y*, то о *nacht-y*, то о *tag-y*, па су утврдили ово:

Прво. — Сва стока која се догони из Аустро-Угарске на земљиште немачко мора бити шовна и — здрава.

Друго. — У Угарској мора бити сточна пијаца за увоз стоке из других држава (рецимо из — Турске!) само на једном месту, и — шачка!*)

„*Verstehen sie mein Lieber Herrn?!*“ ...

— Ма каква је то направа — „ветеринарна конвенција“?

— У суштини својој, то је трговински уговор т. ј. уговор о сталном и непрекидном извозу живе стоке, али **скроз здраве стоке** то јест стоке, која не носи собом болест да зарази стоку државе у коју се увози.

*) Како је то *заболело* Угарску види се и из тога, што у доба о коме је реч беху њени држављани у непосредној близини с нама у могућности да троше нашу стоку по јевтинију цену него после тога и са нашом ветеринарном конвенцијом (и то је »оно« што се, нама »делегатама« приписује у грех!); те је она и преко одсудног захтева Хрватске и Славоније које су тражиле да у *Земуну* буде сточна пијаца, морала изабрати од два зла једно мање и лакше — *Штајнбрух* и „само“ за то, што је у *Штајнбруху* већ имала све згоде да предузима и врши санитетске мере, док је у *Земуну* требало нове до подиже, па и нове подигнуте да зло не крену на боље! Зар је лако онима у Доњој Маџарској да за ону своју стоку коју извозе за Немачку нађу »компензацију« у нашој стоци у *Штајнбруху*, него ли непосредно од нас је добити; зар је лако ономе из Беле Цркве или Темишвара ићи у *Штајнбрух* па тамо купити нашу стоку а отуда је понети у Белу Цркву и Темишвар, кад је он то могао добити и брже и јевтиније од нас преко — Рама?!

Ујемчити ту непрекидност промета живе и здраве стоке и за дужи низ година јесте веома важна ствар, а одредити јој тачне међе о забрани промета — још важнија.

„*Каква је наша (садања) ветеринарна конвенција?*»

»Може се рећи да је ова ветеринарна конвенција у својим појединим одредбама тешка и теретна“ рекао је **НЕКО** негде, па је онда наставио даље: да је од доондашње (можда прве ветеринарне конвенције) и — тежа, у којој је била одредба да се и *услед голе сумње* забрани у опште наш извоз стоке; док је новом (садањом) то могуће *само услед* — *говеће куге*.

Специјалне одредбе њене сређене су по начелима оне између Немачке и Аустро-Угарске. У томе се ни за длаку није могло одступити; јер би дошао у питање и сам извоз Угарске стоке у Немачку; а ваљада за љубав наше стоке, нису Маџари били толико паметни, да своју — сатиру!

Оно има и ту *неке разлике* између наше с Угарском и ове са Немачком, а то је у томе: што је у оној између Аустро-Угарске и Немачке унесена одредба *о изашиљању комесара у области друге уговорне државе за проучавање стања здравља сточног*; а такве одредбе *нема* између нас и Аустро-Угарске.

Даља разлика је та: што у нашој с Аустро-Угарском има одредба о „*посматрању стоке на улазном месту или на пијати 5 — 8 дана*“; а такве одредбе *нема* у оној с Немачком и Аустро-Угарском.

И, то је — истина.

Ми нисмо никако, апсолутно *никако* смели пристати да *нас Маџари* или *ма ко уходи*, да крстаре по земљи и да нам *завирују* по селима и оборима за *»проучавање здравља наше стоке»* а уз то још и

да их *помаже* наша власт (то је у осталом ватрено заступао само г. *Вукашин Петровић*, да му је крајем счастљив !)

И, то је — истина; као год и што је истина: да кад на то нисмо пристали, да од нас Мађари *затраже* „компезацију“, која је после многих преговарања накнађена оним »посматрањем стоке 5 – 8 дана“ . . .

И то и све остало у тој конвенцији не садржи по себи ништа страшно ни неприродно до *једну једину* предохрану од преноса заразе, те у место сваког даљег резонувања износе ону „**највећу истину**“: **да се болесна стока никако не креће а најмање на стране пијаце.**

И то би био сав значај данашње ветеринарске конвенције између Србије и Аустро Угарске, који је у извесно доба ваш *Авакум* са оног „недостатка“ (Народне Скупштине) прихватио продужујући „уговорно стање“ дотадашње до сазива скупштине.

Врло интересантан и поучан говор о уговорном стању са »моћном суседном монархијом« — дао нам је пок. **Милутин Гарашанин**. На 8. састанку од 11. Јуна 1893. он је између осталог у својој беседи о нашем уговору трговинском с Аустро-Угарском казао ово :

» Сам одбор за преглед овога уговора у своме извештају на крају каже ово : » *Одбор је уверења да ће јаче старање наших државника у будуће изнаћи ишта и начина, да Србија буде у том положају да, наслањајући се на згодније прилике, које ће нам створити то јаче старање њихово на овоме пољу, те да будуће уговоре ове врсте можемо повољније закључивати*«. Овде, господо, ја констатујем један врло срећан факт. јер видим, да данас чак и у Народном

Представништву, после дугог низа година, може бити први, узимају се у обрачун и »прилике« — у опште прилике, — које постоје у времену, кад се уговори праве. »Прилика« је била, господо, и при закључивању уговора од 1881; тих прилика било је и данас; нити су биле оне повољне нити су биле повољне ове данас. А ја сматрам да је то један велики добитак, не финансијски и економни, него је добитак у политичкој моралности, добитак у политичком васпитању, кад ми узимамо у обрачун и такве чињенице, без којих, кад се таквим пословима приступа, неизбежно се иде у разочарење.»

»То је прво. Друго, што налазим да је добра страна овога уговора, то је, што је већ данас јасно обележено и што се признаје да географски положај, у коме се Србија налази, силом околности, које није била кадра од себе да отклони, не даје њој могућности да у својим међународним односима, са јачим суседним државама, уреди и уговори за себе оно, што жели и хоће, него само оно што може и што мора. Ту истину износили смо ми, господо, пуних 12 година без успеха. Данас та истина почиње да се увиђа чак и од стране оних, који су нас 12 година на сваком кораку сузбијали; и то сматрам да је такође једна важна добит од овога уговора.»

„Данас сматрам да ће бити добит и то, што кад, по овој истој ветеринарској конвенцији, буде једном стока жигосана, неће бити више ни Гамзиграда, ни Грљана, него ће се то сматрати као једна добра мера корисна за производну снагу наше земље. И то је *шрећа добити*“

»Четврта је добит у томе, што је данас разбијен онај појам, који је до сада био пресудан, кад се о овим питањима говорило, и што ће — кад овај

уговор почне да жуљи — а биће их у Србији доста, које ће одредбе овога уговора врло незгодно нажуљити — што тај човек неће више веровати, да га жуљи за то, што је неко себе продао туђину, или што је учинио издајство према Отаџбини својој. То је врло велика добит за вршење будућих послова. И они који на ове послове буду од сад позвани да их врше, вршићи их без предубеђења и страховања, са чистом савешћу, јер само на тај начин и може поштено за земљу да поради.»

»Овде је пало много речи о нашој економској политици и независности. Не треба да се варамо, Господо. Онај уговор имао је мана, а и овај уговор, као што рекох, има својих мана. Економску независност нећемо моћи ми још за дуго и дуго времена отети, ни добити. Економска наша независност сарањена је другим уговором, — берлинским уговором. И ово што ми радимо данас, то није чак ни отимање од зависности. од берлинског уговора, него просто олакшавање живота, док не дођу прилике, да можемо другим уговором, — не трговачким — нашу снагу економску ефирмирати.“

»Зато, господо, ја сматрам да се овај уговор, какав је да је, мора примити. Ја налазим, да је и влада, која је била позвана у овој прилици да закључује овај уговор, да су и они, који су нас заступали и који су преговарали у Бечу, сви заједно били одушевљени најбољим жељама и родољубљем, да за Србију добију што бољи и кориснији уговор. То су радили и желели, и кад су све то радили и желели, добило се ово и оволико, колико данас имамо. И ово оволико колико је, и ово овако како је, боље је од неуговореног стања, и то је разлог са ког ћемо ми напредњаци да гласамо за овај уговор; јер потпунце

верујемо, да је и влада и држава српска, коју влада представља, у овој прилици учинила све што треба да се дође до бољег уговора, и да би све друго, што би наступило, било горе. Верујући у то ми ћемо за овај уговор да гласамо.»

»Мени је жао и криво што морам да се дотакнем извесних предговорника, који су мислили да им је у овом важном питању за земљу требало уплести неке страначке обзире и од тако крупног питања направити једно ситничарско питање. Нема спора да због тога што је Србија у томе положају, да мора пристати на овакав уговор, да је у томе разлог политика земље. Политика финансијска и економска — политика у опште — даје нам или одузима могућност за добре или повољније услове уговора. Један је од предговорника — мој поштовани друг г. Новаковић — казао ову исту мисао, коју ја сад овако непотпуно и бледо понављам. Али један од оних говорника, који је за њим говорио, мислио је, да ту истину, која је неоспорна, треба предвојити и направити неко разортачење, па је казао : јест, политика је узрок, али ви сте грешили. Пардон, Господо! Има погрешака наших! Оне стоје и не дају се крити; али ако смо ми, напредњаци, грешили, нека призна и тај Господин, да су и они, кад су судбину земље узели у своје руке, врло мало тих погрешака исправили. И то што смо ми грешили, а што они нису ништа исправили, то и јесте главна и отежавна околност, што је овакав уговор закључен. И опет понављам, да ћемо ми да гласамо за овај уговор«.

О „пекмезу“, шљивама пшеници и ш. д. узмимо и да је све онако, како Ср. Гл. вели, јер то није ново нити смо ми нашим чланком толико и узимали

на нишан, пошто је много раније баш с *наше* стране речено: »за остале артикле (сем живе стоке) уз мало више муке и трошка ми би нашли проходњу њихову и на другом месту»... Али је целцата истина та: да је наша загранична трговина за већину тих артикала искључива или већим делом у *поседу Будим Пештанских трговаца и комисионара!* То је лако погодити и зашто.

Ја не идем даље од тога: да у том поседу као и у опште све светском, главну улогу имају капитали, махом у рукама **ОНИХ**, који ни на копну ни на континенту немају своје државе, већ се прилагођавају бићима појединих држава, које их строго узев не деле од својих саплеменика. У Угарској *њима* је толика слобода и право, да их Маџари — не разбирајући о њиховим верским обредима — примају у своје закриље и чине им све могуће олакшице за њихов живот и благостањс, јер од тога црпу и своје користи. **Они** и ако у верским односима различни од осталих, свак и сви нагињу нацији Маџарској и није чудо, да су у том погледу са наведених услова већи и бољи од правих — Маџара!

А какви смо ми београђани према *овим* нашим староседеоцима, рођеним и одраслим у Србији да неговоримо о онима „дошљацима«? Једва да *пристанемо* на »равноправност« ако *таквог* знамо као Левића у место Левија; Булића у место Булија; Алкалијћа у место Алкалаја и т. д. па и тада да посумњамо у њихов — патриотизам!« Тако »ми« београђани а „они“ *Шапчани* већ су друкчијег схватања, па су некако и субјекти друкчији: н. пр. пок. *Марка Брамера, Аврамовића* и друге, у Шапцу нису двојили ни варошани ни сељани од осталих својих суграђана, већ се *њима* поносили, па стога и дан-

дањи њихови последници заузимају видна места у својој околини! Дај Боже да се варам, у то али, свакако, желио бих братства, више духовних и пријатељствених веза и бољих с њима, јер нам је и дужност гредити истакнутој истини да је »*Брати брату мијо ма које вере био*«. . . .

Оног дана кад будемо прегли *грађењу железнице „Тимок-Јадранско море“* и кад та железница *пројаци*, тада ћемо бити у сигурнијем и бољем положају са заграничном нашом осталом трговином, али не и са — стоком.

Можемо се тада у неколико тешити тиме: да стоку клану извозимо па и у — прерађевинама. Али и тада, биће тешкоћа са кланицама, те ће се овима вазда предпоставити извоз стоке и остати за њу и на даље као и »у свима приликама, и временима« **једине пијаце — Угарске!**

9., »Трговинском Гласнику«

(ОДГОВОР НА ЊЕГОВО »ДА СЕ ОБЈАСНИМО« У БР. 257. ВИДИ СТРАНУ 58.)

Ту имамо »две ствари« за које морамо казати да немогу опстати јер су противне једна другој из основа; а по том ни сам рачун о годишњој добити у 30 хиљада динара, неће канда бити »поспјешан.«

Ви сте казали: »..... Румунска је влада пристала и тако је уговорено: ако би наша држава купила (повторавам ту реч »*купила*«. Писац.) годишње најмање 18.000 тона, онда тону да плати 34 динара место досадање цене 34.50 дин.; а ако се минимално годишње узме (повторавам ту реч »*узме*«. Писац) 20.000 тона, цена ће бити 33 динара; и најзад ако се потроши (повторавам ту реч »*потроши*«. Писац)

годишње 22.500 тона, цена би у том случају била још јефтинија — 32 динара од тоне»

Као што видите овде су равно *три* облика који утичу на цене: »купити«, »узети«, »потрошити«. Ако узмемо да је »купити« и »узети« једно и исто, — онај трећи »потрошити«, био би други, дакле само — два, један другоме противни.

У погледу на *мању цену*, дакле на већу хасну нашу, први облик (*купити-узети*) имао би то »својство« да на *сваки начин* увозимо годишње преко 22.500 тона. Ту нам неби требало много, но да со *слажемо у* — *магацине*.

И то би био — *наш интерес*.

У погледу на већу цену, или на праву цену — дакле на хасну Румуна, други облик (*потрошити*) имао би то »својство« да се количина *куповине* потчињава количини стварне годишње потрошње. И то би био — *интерес Румуна*.

Питање је сада: *иша треба узети за мерило мање цене*; и друго: чији су управо интереси ту заступљени, кад их видимо супротне између уговорача т. ј. оно што је наш интерес, није интерес Румуна (*да само гомиламо со*); и оно, што је интерес Румуна није интерес наш (*да плаћамо већу цену*)?

Ја то тако зборим по ономе, како нам ту ствар »објашњава« Тр. Гл. колико тек да се види, како мало води рачуна о чињеницама које погодбу чине. Међутим, ту у самој ствари и нема спора о томе; јер је за *мерило узета потрошња соли* (а не куповина — узимање) и јер је то Трг. Гл. говорећи о *добитку* признао и сам у речима: „ . . . Зависио би колико ће дакле држава годишње потрошити соли... »

Дакле мерило је: *годишња потрошња соли румунске, а не — куповина!*

То, што реко смо, објасниће у неколико ова прича од три лица некадањих трговаца.

Први. — Buna domnijatza Domnule . . .

Други. — Бог ти добро дао; седи . . .

(Па су онда засели и разговор водили по — *нашки* !)

Први. — Ама брате вама у Србији сада све иде на добро и подржи Боже и на даље! Чисто нисам веровао, да је то истина, па дођох да се видим са родбином и да се том приликом о томе баш лично уверим.

Други. — Хе, па то није ништа чудно, напротив све је природно и како треба. Захваљујем вам лепо и Бог зна како, што сте се потрудили да дођете. Управо, ми смо давно и очекивали...

Први. — Благодарим вам на дочеку, који ће ми вазда остати, мила успомена. Но, како сам обећао *Михалаћу*, да овом приликом сазнам ваше мишлење о камарашијама са сољу, а време за повратак већ је на измаку, то вам у име његово, могу унапред рећи: да он жели и на даље да остане с вама у трговинским односима, а и по цену добрих уступака...

Други. — Радо се одазивам вашој жељи; али како сам сад у великом послу, то будите добри сачекати мог **писара** коме ћу наредити да вам да и сам дефинитиван одговор. . .

(Дошао је **г. писар**, који је с претходним упознат, а кога бележимо са »трећи«, па с оним „први“ продужили).

Трећи. — Ми примамо понуду и једини услов постављамо: *нижу цену од досадање*. (Наравна ствар: **писар** је без обзира на то, што је имао понуду од друге трговачке куће, за исту куповину, са којом свога шефа није ни упознао, па је заборавио да

шефу обрати пажњу и на остале важне односе са том кућом. —)

Први. — То баш и јесте најглавнији део уступака Михалаћеве понуде. Реците нам ви цену.

Трећи. — До сад и још за кратко време, цена је била 3.45 без обзира на количину. Хоћемо сад мању од те за обичну утврђену количину годишњу; још мању за у неколико већу од те утврђене количине; а најмању и преко те над — утврђене количине увоза.

Први. — Пеки; онда овако: за утврђену количину пет пара; за ону већу петнајест; а за највећу двадесет пет пара.

Трећи. — Примамо и нека је алал и са срећом да Бог да.

Први. — Молим Вас да би се избегло свако противно тумачење у нови уговор, треба унети одредбу само о — *потрошњи*....

Трећи. — То се већ и по себи разуме...

Први. — Не, не; то не треба да се »разуме« но да уђе и у уговор, прво с тога, што ви можете »куповати« од нас со преко 42.500 тона, па и свих 50 хиљада, вазда кад и колико имате места гди да је сместите; а »потрошити« је онолико, колико се потроши стварно. Ако би остало прво, онда у извесним приликама или рецимо на годину — две пре истека рока уговора, ви можете снабдети ваша стоваришта са нашом сољу и за следећих 5 — 6 година; док наша понуда у спуштању цена, има на нишан само стварну потрошњу. — И осим тога, да о тој потрошњи добијамо доказ у тачно и уредно вођеним књигама вашим.

Дакле према »објашњењу« Трг. Гласн. ми смо у *добитку* са пет пара од 100 кила соли, *јер стварна*.

потрошња румунске износи свега 18.000 тона, ни у ком случају више, па све да би њу јео довољно сваки и сви, и — лизала је сва стока у Србији!

Но осим тога »добитка« »добит« је и у томе: што ће о *стварној потрошњи соли* бити доказ тачно и уредно вођене *књиге државне*, које се морају дати на увиђај и — уговорној — другој страни. И ако и само то није »мудрост« највећа, онда ја неznam у каквом ће односу стајати уређење државних монопола „*на основи трговинској*“, по којој су књиге неприступачне противнику. —

Овој *причи* додаћу једну из ранијег доба, која може бити нестоји толико у свези с првом, али има доста сличности по — последицама.

— Било је то пред први рат наш (1876.) ја бејах »проценитељ« у Радујевцу; па службеним послом често се ако не и редовно задржавах у — Кусјаку, где су биле солске камарације Параноса, Крсмановића (а некад и Мајор-Мишине). У камарацији Крсмановићевој беше заступник неки *Петар*, дебељко, добар гурман; и *говорљиви Михаило*, крманаш на њиховој лађи »св. Никола«.

Једног дана, десих се туна кад је у комарацију слетио из Београда један члан радње, па као разјарени лаф дигао се на *Петра* велећи му:

— Ти ћеш просто да нас упропастиш, са твога трбуха и твоје небриге, јадниче мој, шта радиш то да од Бога нађеш? . . .

Петар се нашао у чуду; сав се зајапурио па само трепље

Ја сам се на дати знак морао склонити.

Шта је даље између њих било, ја сам много доцније сазнао. А то је ово :

Крсмановићев *прдавац соли у Румунији*, био је *уједно и добар друг и пријатељ њихов*. На захтев његов писано је Петру да товаре са сољу из Румуније тачно премерава и брзо истоварује. Но Крсмановићи увозаху и — „*Мармарош*“ и „*Телегу*“ со *маџарску*, за коју беше само **Флеш** у Београду посредник. Чланови главне радње и ако су имали пријатељских и другарских веза са оним из Румуније, а с Флешом их није имала — ипак је она у том погледу трговачке послове и једног и другог и по правој мери трговачкој ценила и уважавала !

Исти разлози за писмо и исте наредбе *Петру* и за *Маџарску со*, као и за *Румунску*.

Одмах после тога, на кусјачкој обали појавили се товари готово у исто време и са сољу маџарском и румунском, али пре с маџарском. Петру су оскудевали и људи за пренос и магазе за смештање соли па и чиновник царински да би предузео једновремено истоваривање обоје соли. То је било најглавније. И он онда нађе за умесно : да истоварује румунску со, просто с тога, што је рачунао да ће *своје господаре задовољити* ако истовари пре со њиховог друга и пријатеља, него ону маџарску чији је посредник *Флеш* и који само зато што је — *еш*, а не — *ић*, баш никаква преимућства и не може имати код његових господара (сиромах Петар лепо је резонувао али није — право резонувао. Доказано је после, да је маџарска со стигла пре Румунске соли).

Јаве то *Флешу*, а овај бане у канцеларију Крсмановићеву па рече :

— Но, шта ви тамо у Кусјаку радила; моји шлепови десет дана спава, и ја морам платити штраф; то не иди, уговор не гилт, и — збогем!

Међутим у исто доба допловио је лађом и *ворљиви крманом Мијаило*, па и он реферује газдама:

— Та ма—ни—ни—те ји, та—та—то—су—а—ра—ми—ми—је, п—п—п—р—о—с—т—т—о да—да—да—нас—с по—да—да—ве (та маните их; то су арамије, просто да нас подаве!) Рекао је даље: како са лађом соли сланика путује од Кусјака до 30 дана, а све због тога, што му Маџари правили сметње, велећи да и ми њима са њиховим товарима чинимо сметње у Кусјаку.

Да се даде задовољење *Флеши*, а да се очува *пријатељство* и онога из Румуније, па одклоне и немили случаји са њиховом лађом, један од чланова радње, морао је да лично ствар извиди и резултат је био тај: да је *Петар добро „повукао“* на свој тал; а готово у пола радње истоваривање румунске соли прекинуто и она стојала све док се прво маџарска со није истоварила.

„Нравоученије“ за ову причу: код јасних дужности неправди их мучним ни онда, кад би по твом најбољем уверењу имао да бираш између пријатеља и *рођака* с једне и *обична трговца* с друге стране; већ их оба стави на ногу **трговца!** па ради онако, како ћеш са мање трошка и труда постићи најбоље успехе. —

Мислим да сам за сада и са оволико задовољно
»чувства« Трговин. Гласника.

10. „Судбина“

Као да је писано у књизи судбине Србијине, да сваки њен акт важније вредности са Румунијом, прати — „зла коб“.

Први покушај (1877.) на пољу сређивања наших међународних трговинских односа с Румунијом, остао је и неопажен.¹⁾

Друга по реду трговинска погодба наша са Румунијом (1890. године) донела нам је у 1891. години — затварањем границе за стоку и стварни „царински рат.“²⁾

Трећа би била по реду она о вези железничкој код Кладова у место код Радујевца. И срећа је те не беше харчлука ми би „видели“ колико несреће, у тој срећи; и напоследку сад

Четврта, по реду, поводом новог уговора за набавку соли која ће (ако је у истини уговор закључен) превазићи све њене претходнице. У толико више, што се превремено и без стечаја закључио уговор, који у сразмери изгледа на боље, и онога,

¹⁾ Лане у ово доба ја сам у *Н. Днев Л.* на бесомучне испаде једног шкрабала и верног и неколебљивог пријатеља „Гордог Албиона“, за ствар *Бура*, — поред осталих разлога за то навео и тај што је у Румунији био на Престолу једен *Хохонцолерн* а не *куза* или какав *Думитар*; а у Србији *Обреновић IV-ти.* —

²⁾ У царинском прегледу за Јануар 1899. штампао сам своје белешке о томе, из којих вадим само ово: „24 Јуна. Враћање наших свиња из Земуна постаје редовно. Данас вратише 20 вагона свиња. — 24. Јула. За месец дана ми нисмо могли да извеземо ни 1000 свиња, а доба је највећег извоза. У Венецији, не мош крочити од угојених брава. Кољу их и на општинск. кланици а прикољавају, и на сред друма, па крчме по 40—50 пара кил. Страх обузима становништво од заразе. Стање очајно“ . . .

што је овим новим постигнуто, далеко изостаје од правих користи, које би се *редовним* начином могле постићи.

И црње још, што свако види ту погрешку нашу према „моћном суседу“ те ће овоме бити одрешене руке, да нам на другом животнијем питању одмерава — равном мером!..

Ја их предвиђам; а не дао их Бог ни — црном циганину!

И **ко** то све чини и **коме** то чини? —

Пуна година и више раздваја нас од јаве ове „зле коби“; дотле можемо ми и свако на широко и на дугачко разлагати и за и против новог уговора о набавци соли, *ако га у истини има*; али 1902. кад ће он постати јавна тајна, онда ће се видети све „добре“ његове последице, а дотле — Боже нам здравља и

ПРЕГЛЕД САДРЖИНЕ

	Страна
<i>Писмо М. Л. Бурићу</i> , подпреседнику трговачке омладине	1
I. У односу на општину града Београда	
1, <i>Општински зајам</i> : Разлози о зајму — Пређашње и садање понуде — „Трговински Гласник“ и „Законитост“ — Моје мишљење	8—12
2, <i>Историски преглед државне помоћи</i> : Клањични и месарски приходи — Калдрмарина — Мерина — Тамис — Механске аренде — Акцизи — Жировница и попаша — Алије — Баре и риболови — Мандра — Камени мајдани — Пијачарина и обаларина — Таксе — Казне	13—22
3, <i>Општински приходи по међународним уговорима</i> : Незгоде — У погледу на калдрмарину и мерину — Трошарина — Додатак к члану X. уговора о трговини између Србије и Аустроугарске — Трошарина на пиво прошла, садања и будућа	22—28
4, <i>Колику порезу плаћа Београд</i> : Посебно излагање — Укупно — Годишњи издаци за живот једног становника	28—31
5, <i>Мисли о будућности Београда</i> : а, издаци — б, средства — в, зајам — г, повластице — д, вредност Београда — ђ, каква залога зајму — е, какви услови за зајам — ж, њихови изгледи за зајам — Закључак	31—36
6, <i>„Једно незаконо решење“</i> (одговор „Трговинском Гласнику“) <i>Аз</i> : хитња — јавност — појам трошарине — приноси од посредних пореза — <i>Буки</i> : воће и грозђе — сиромашни потрошачи и богати произвођачи — савесност и васпитање — <i>Вједи</i> : привремена правила о трошарини — накнада у разлици стопе грозђа и вина — воћњак и виноград — резултат	36—45

II. У односу на државне послове

- 1, „Један наш неуспех“ (намењено „Трговинском Гласнику“): *Ордени и ленте* Султанови и — наши ордени — Трговински уговор између Турске и Бугарске — Неспрема наша — Успеси Бугарске — Званични и незванични Срби у „персонама“ — Основе за уговор — „Штампа“ — „Ћутање“ — Закључак — Прави „успеси“ Бугарске 45—54
- 2, *Уговор о набавци соли*: Хронолошко излагање о томе у „Трговин. Гласнику“, „Пестер Лојду“, „Законитости“, „Српском Гласнику“, од 1—7 . 55—65
8. „Српском Гласнику“: Извртање С. Г. — Квалитет и цена соли — Признање једине сточне пијаце у Штајнбруху — Ветерин. конвенција између Немачке и Аустро-угарске — Каприви и Калноки — Каква је направа ветеринарска конвенција — Вукашин Петровић и Авакум — † *Милутин Гарашанин* — Наши и пештански Израјилји 65—78
9. „Трговинском Гласнику“: купити, узети, потрошити — Прва „прича“ — Друга „прича“ „Нравоученије.“ 78—85
10. „Судбина“ 85—86

ПО П Р А В К А

На страни 32. у 16. реду озго 350.000 у место 50.000.

Лука Ћеловић
БЕОГРАД

Luka Čelović
BEOGRAD

